

LASTEN ASUMINEN LASTENSUOJELUN ALKUVAIHEEN ASIAKIRJOISSA

Anne Siltala

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön Pro Gradu tutkielma

Ohjaajat Hannele Forsberg ja

Aino Ritala-Koskinen

21.4.2016

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

ANNE SILTALA: Lasten asuminen lastensuojelun alkuvaiheen asiakirjoissa

Pro gradu -tutkielma 72s.

Sosiaalityö

Ohjaajat: Hannele Forsberg ja Aino Ritala-Koskinen

Huhtikuu 2016

Tutkin pro gradu -tutkielmassani sosiaalityöntekijöiden kirjauksia lasten asumisesta lastensuojelun alkuvaiheen asiakirjoissa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä sosiaalityöntekijät lapsen tilanteesta dokumentoidessaan kirjaavat asumisesta ja miten sosiaalityöntekijän lastensuojelullinen arvio kiinnittyy asumisen kuvauksiin.

Tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa aineistona on lastensuojelun alkuvaiheen asiakirjoista 111 palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedoa ja kuuden lapsen asiakaskertomus. Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt sisällönanalyysia, jonka avulla olen muodostanut kolme asumisen teemaa. Teemat ovat dokumentteihin kirjattu lapsen asuminen, koti lastensuojelun tilannearvion näyttämönä sekä asumisen muutokset ja monipaikkainen asuminen lastensuojelullisena huolena.

Tämän tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että sosiaalityöntekijät kirjaavat lapsen asumisen ihmissuhteiden kautta. Asumiseen liittyvät lastensuojelulliset huolet jakautuivat terveydellisiin huoliin ja taloudellisiin edellytyksiin. Kotikäynti näyttäytyi tärkeänä osana palvelutarpeen arvioita. Kotikäynnin merkityksessä korostui sen toimiminen lapsen tapaamispaikkana.

Sosiaalityöntekijät kirjasivat niukasti kodin fyysisiin puitteisiin liittyviä asioita. Selkeissä asumiseen liittyvissä huolissa oli yhteistä perheen oma aktiivisuus, sillä kaikissa niissä oli asia tullut vireille perheen äidin yhteydenotosta. Sen sijaan sosiaalityöntekijöiden nostaessa esille asumiseen liittyvää huolta, kiinnittyi arvio asumisen epävakauteen. Epävakaita tilanteita olivat lapsen asumisen ja tapaamisen sopimukseton tila sekä vuoroasumisen muutokset. Sosiaalityöntekijät dokumentoivat asumiseen liittyvän kannanoton, jos sillä oli merkitystä lastensuojelullisen huolen jatkumiseen tai päättymiseen.

Avainsanat: asuminen, vuoroasuminen, monipaikkaisuus, dokumentointi

UNIVERSITY OF TAMPERE

School of Social Sciences and Humanities

ANNE SILTALA: Children's residency in child welfare early stage documentation

Master's Thesis, 72 pages

Social Work

Supervisor: Hannele Forsberg and Aino Ritala-Koskinen

April 2016

I studied the records of social workers, concerning children's residency in child welfare early stage documentation in my Master's thesis. The aim of this research is to find, what kind of things social workers record about children's residency and how social worker's child welfare assessment link to residency description.

My research is qualitative, where the data used is a welfare assessment summary of 111 children and a client story of six children. As a research method I have used contents analysis, from which I have created three themes. The themes are children's residency in written documents, home as a stage for child welfare situation assessment and residency changes and multi-local residency as a child welfare concern.

From this research one can come to a conclusion that social workers record children's residency from the base of relationships. Child welfare concerns about residency are split in financial conditions and health concerns. Home visits are an important part of child welfare assessment. When meeting a child, the importance of home as a meeting place became highlighted.

Social workers record barely anything regarding the physical frame of home. Instead social workers concern attached to home instability. Instability situations were non-convention residence / appointment and changes in dual residence. Social workers document the resolution of children's residency, if there is significance in continuing or ending child welfare concern.

Keywords: Residence, dual residence, multi-local residence, documentation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 LASTEN ASUMINEN.....	4
2.1 Lapsiperheiden asumisen yleispiirteitä.....	4
2.2 Perhe ja asuminen muutoksessa.....	7
2.3 Lastensuojelun asiakasperheiden asuminen.....	13
3 DOKUMENTOINTI JA PALVELUTARPEEN ARVIOINTI.....	17
3.1 Dokumentointi lastensuojelun sosiaalityössä.....	17
3.2 Palvelutarpeen arviointi ja asiakaskertomus lastensuojelun Dokumentteina.....	20
3.3 Dokumentit tiedon tuottajana.....	24
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	27
4.1 Tutkimuskysymykset.....	27
4.2 Aineisto ja sen kerääminen.....	28
4.3 Aineiston käsittely ja analysointi.....	31
4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	33
5 DOKUMENTTEIHIN KIRJATTU LAPSEN ASUMINEN.....	35
5.1 Asumisen kirjaaminen osana lapsen perustietoja.....	35
5.2 Yleisestä erityiseksi - asumisesta herää lastensuojelullinen huoli.....	41
6 KOTI LASTENSUOJELUN TILANNEARVION NÄYTTÄMÖNÄ.....	45
6.1 Kotikäynti osana palvelutarpeen arviointia.....	45
6.2 Asumisolosuhteiden kirjaaminen kotikäynnin perusteella.....	45
6.3 Kotikäynti lapsen tapaamisen paikkana.....	49
7 ASUMISEN EPÄVAKAUS JA MONIPAIKKAINEN ASUMINEN LASTENSUOJELULLISINA HUOLENA.....	53
7.1 Lapsen asumisen ja tapaamisen sopimukseton tila.....	53
7.2 Vuoroasumisen epävakaas.....	55
7.3 Sosiaalityöntekijän kannanotot lastensuojelullisessa huolella	58
8 POHDINTA.....	61
LÄHTEET.....	65

1 JOHDANTO

Lasten asuminen on asia, jota olen pysähtynyt miettimään kohdatessani lapsiperheitä. Asun perheeni kanssa pienellä paikkakunnalla, jossa väkilukuun nähden on paljon muuttoja. Perheet muuttavat usein työn perässä, jolloin heillä ei ole sukulaisia tai läheisiä uudella paikkakunnallaan. Vaikka muuttoon liittyy myönteisiä asioita, tuo se kuitenkin paljon muutoksia lapsen ja perheen arkeen. Muutto voi kohdata lasta myös toisenlaisessa tilanteessa, kuten vanhempien erotessa tai lastensuojelutilanteessa. Lapsi voi saada tiedon tulevasta muutostaan etukäteen, jolloin tilanteeseen on aikaa asennoitua. Joskus muutto voi puolestaan toteutua pienen ajan varoituksella tai aivan yhtäkkiä.

Historiallisesti lasten asumisen puutteisiin liittyvät sosiaalityön keskustelut ovat liittyneet ahtaisiin, karuihin ja terveydellisesti haitallisiin kasvuoloihin. Nykyisin tämän kaltainen keskustelu on vähäisempää. Uutena näkökulmana on vähitellen alkanut tulla keskusteluun asumisen monipaikkaisuus. (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg & Kauko & Ritala-Koskinen 2014, 29.) Lapsen monipaikkaisuus voi syntyä perheiden normaalien peräkkäisten muuttojen myötä tai erilaisten kriisitilanteiden myötä, kuten erotilanteissa tai vanhempien olosuhteissa tapahtuvissa muutoksissa. Monipaikkaisuus koskee siten isoa osaa lapsiperheitä. Erotilanteiden ollessa yleisiä, on niihin liittyviä asioita normalistettu, eikä tilanteita siten nähdä nykyisin enää niin poikkeavana kuin aikaisemmin. Erotilanteessa asumisratkaisun tekeminen nousee esille samalla kun myös tunteet ovat vahvasti esillä. Siten vanhemmille saattaa olla haasteellista nähdä ratkaisussa lapsen parhaan toteutumisen, vaikka se olisikin vanhemmille tärkeä periaate.

Tehdessäni katsausta aikaisempiin tutkimuksiin lasten asumisesta, näytti asumiseen liittyvää tutkimusta löytyvän yllättävän vähän. Asuminen onkin varmasti jäänyt vähemmälle huomiolle fyysisten asuinolosuhteiden parantumisen myötä. Yhteiskunnallisen muutoksen myötä, johon liittyvät muun muassa monipaikkaisuus ja erojen yleistyminen, tulee kuitenkin asumisen

tutkiminen uudella tavalla ajankohtaiseksi, sillä onhan asumisessa kyse lasten hyvinvointiin liittyvästä perusasiasta. On huomioitava, että lapsen asuminen muuttuu paitsi muuttaessa toiseen asuntoon, myös esimerkiksi silloin, kun eron jälkeen vanhemman ja lapsen kotiin muuttaa vanhemman uusi puoliso ja mahdolliset lapset. Muuton myötä lapsella muuttuvat usein myös kaverit, päivähoido ja koulu, mikä vääjäämättä vaikuttaa lapseen. Nykyisten tutkimusten valossa näyttää siltä, että muuttojen ja monipaikkaisuuden merkitys on kuitenkin hyvin yksilöllistä. Toiset reagoivat pieneltäkin tuntuvaan muutokseen ja toiset taas voivat yllättävänkin hyvin useista muutoksista huolimatta. Siten tarvitaan lisää tutkimusta lasten asumisesta, että voidaan paremmin ymmärtää muuttojen merkitys ja toisaalta löydettäisiin herkkyyttä tunnistaa ne tilanteet, joissa tarvitaan tukea lapsen hyvinvoinnin edistämiseen.

Omakehtainen kiinnostukseni oli lähteä tutkimaan asiaa lastensuojelun dokumenttien kautta. Tällöin asumisen kirjaamiseen liittyy lastensuojelullinen näkökulma. Olin kiinnostunut erityisesti siitä, miten sosiaalityöntekijät kirjaavat lapsen asumista ja miten kirjauksissa näkyy lastensuojelullinen arvio asumisesta. Taskinen (2010, 62) ohjeistaa, että lastensuojelutarpeen selvityksessä tulisi kuvata lapsen kasvuolosuhteita ja että painopisteen tulisi olla lapsen ja vanhempien arkielämän olosuhteiden, riskien ja voimavarojen tarkastelussa. Kun puhutaan kasvuolosuhteista ja arkielämästä, on koti merkittävä areena sen arvioinnissa.

Tutkimusta aloittaessani mietin riskinä, ettei asumisesta ole kovin laajasti kirjattu alkuvaiheen asiakirjoihin. Halusin kuitenkin pysyä aiheessa, koska se on hyvin ajankohtainen ja koin, että haluan asiasta lisää tietoa. Tein tutkimuksen yhteistyössä suurehkon suomalaisen kaupungin kanssa, josta sain asiakirja-aineiston käyttöni tutkimuksen ajaksi. Asiakirjoja lukiessani totesin, että niistä saadun kuvan perusteella lapset asuvat hyvin monenlaisissa tilanteissa. Itse olen toiminut kolmessa 8000-12000:n asukkaan kunnassa sosiaalityöntekijänä. Tutkimuksen tekeminen isommassa kaupungissa on antanut minulle mielenkiintoisen matkan isomman paikkakunnan sosiaalityöhön.

Pro Gradu työssäni kirjoitan alussa yleistä lapsiperheiden asumisesta nykypäivänä, jonka jälkeen tarkennan näkökulman lastensuojelun asiakkaiden asumiseen. Lisäksi käsittelen dokumentointia sekä palvelutarpeen arviointia ja asiakaskertomusta dokumentteina. Näiden jälkeen kirjoitan auki tutkimusprosessin kulun ja tutkimustulokset. Lopuksi pohdinnassa kokoan tutkimustulokseni yhteen ja nostan niistä keskeisiä tutkimustuloksia esille.

2 LASTEN ASUMINEN

2.1 Lapsiperheiden asumisen yleispiirteitä

Suomalaisista perheistä noin puolet asuu omakoti- ja rivitaloissa. Ahtaasti asuvia on väestöstä noin neljännes eli heidän kodeissaan asuu useampi kuin yksi henkilö huonetta kohti. Vaikka ahtaasti asuminen on viime vuosina vähentynyt, on se nyt vuosina 2013 ja 2014 kääntynyt uudelleen kasvuun. (Asuntokunnat ja asuinolot tilasto 2014.) Velkaantumistilaston (2014) mukaan asuntovelallisia ovat useammin lapsiperheet kuin lapsettomat pariskunnat ja lapsiperheiden velat ovat myös suurempia kuin lapsettomien.

Hakulinen-Viitanen tutkijakumppaneineen (2012, 6-8, 47-48) toteaa lapsiperheiden hyvinvointieroja koskevassa tutkimuksessaan, että mitä nuorempi lapsi, sitä yleisempää on asua pienemmässä asunnossa. Tutkimuksen mukaan äidin koulutuksella ja asunnon koolla on kaikissa ikäryhmissä yhteyttä siten, että koulutetumpien äitien perheet asuivat yleisemmin tilavammissa asuinnoissa. Koulutuksella oli usein yhteys tulotasoon, mikä vaikuttaa asumisen ja muiden hyvinvointiin vaikuttavien menojen kattamiseen. Suomalainen lapsi 2007 (2007, 48) julkaisussa todetaan, että suomalaisten lapsiperheiden asumistyytyväisyys on EU-maiden keskitasoa.

Monikulttuurisuus on lisääntynyt perheissä viime vuosina. Alaikäisistä lapsista on tällä hetkellä 6% ulkomaalaistaustaisia eli toinen tai molemmat vanhemmista ovat ulkomaalaisia. Avioerojen määrä on pysynyt samalla tasolla jo useita vuosia. Lapsista noin 10% asuu uusperheissä, mikä kertoo, että vanhemmat solmivat uusia parisuhteita eron jälkeen. (Perheet tilasto 2014.)

Sekä kunnan sisäinen että kuntien välinen muuttoliike ovat kasvaneet viime vuosina (Muuttoliike tilasto 2014). Suomalainen lapsi 2007 (2007, 155-157) julkaisussa todetaan, että pienet lapset muuttavat vilkkaimmin, sillä heistä joka viides on muuttanut ennen ensimmäistä syntymäpäiväänsä. Asuinkunnan vaihtuessa vaihtavat lapset myös päiväkotia, koulua, neuvolaa sekä muita palveluita. Muuttaminen tuo siten muutosta lapsen arjen ympäristöön. Gordon

(2010, 759 -761) nostaa tutkimuksessaan esille lapsen kiinnittymistä paikkaan ja ympäristöön. Gordon erittelee perhetason, naapuriston/ yhteisöllisen tason ja sosiokulttuurisen tason vuorovaikutuksen lapsen ja ympäristön välillä. Lapsen ikä vaikuttaa siihen, millä tavalla hän on vuorovaikutuksessa näiden eri tasojen välillä suhteessa ympäristöönsä.

Törrösen (2012, 84 -85) tutkimuksessa suomalaiset lapsiperheet nostivat tärkeimmiksi asumisviihtyvyyteen vaikuttaviksi asioiksi asuinalueen esteettisyyden, luonnonläheisyyden, turvallisuuden ja rauhallisuuden sekä ulkoilumahdollisuudet, naapuruston ja palvelujen läheisyyden. Asuinalueen viihtyvyys katsottiin muodostuvan näiden tekijöiden kokonaisuudesta. Lapsiperheet kaipaavat läheisyyteensä muita lapsiperheitä, etteivät he joudu muiden silmätikuksi ja että lapset saisivat läheltä ikäistään seuraa. Myös vanhemmat ystävystyvät keskenään ja kokevat, että lapsiperheiden kanssa heillä on enemmän yhteistä. Toimeentuloonsa tyytyväiset kokivat monin tavoin asuvansa toiveiden mukaisesti, kun taas toimeentuloonsa tyytymättömät kokivat myös asuinolosuhteisiinsa tyytymättömyyttä. Asuinolosuhteisiin tyytymättömät kokivat, etteivät he itse ole voineet vaikuttaa asuinpaikkaansa tai -muotoonsa. Tällöin koettiin tärkeäksi oman perheen läheisyys, vaikei asuinalue miellyttäisikään.

Hakovirran ja Rantalaihon (2012, 52-54) tutkimuksessa lapset pitivät tärkeinä oman kodin tiloja kuten omaa huonetta ja pihaa. Niiden merkitys tuli esille esimerkiksi mahdollisuutena kutsua kavereita kotiin. Oma huone antaa myös mahdollisuuden rauhoittua ja yksityisyyttä. Pihan merkityksessä tulivat tärkeiksi keinut ja trampoliini. Myöskin lähiympäristön puistoja pidettiin tärkeinä. Pyörää pidettiin tärkeänä, sillä se mahdollisti omaehtoista liikkumista lähiympäristöön.

Tutkittaessa lasten asumista, liittyvät siihen läheisesti myös käsitteet koti ja perhe sekä perhesuhteet. Koti on lapselle arkisten asioiden tapahtumapaikka. Se on tila, johon lapsi on vakiintunut ja jossa tuntee olonsa miellyttäväksi. (Hämäläinen 2012, 34.) Vilkkonen (1998, 28) jakaa kodin määrittelyä kahdella tavalla. Koti on tiettyssä paikassa, tiettyinä aikoina sijainneita asuntoja. Sen lisäksi

koti tarkoittaa kuitenkin myös "mielen kotia", johon kuuluvat muun muassa tunteet, yksilölliset kokemuksemme ja arvomaailma. Allen (2008) tuo esille, että kodiksi voidaan kokea yhtäaikaan useita paikkoja. Näillä paikoilla on erilaisia merkityksiä, kuten lapsuuden koti, kakkoskoti tai perheen koti. Allenin tutkimuksessa kotia määriteltiin paikaksi, jossa tuntee olonsa mukavaksi ja turvalliseksi, sekä jossa ovat merkitykselliset ihmiset ja asiat. Kotiin liittyy myös merkityksellisiä tapahtumia, muistoja ja rutiineja. Se on intiimi paikka, joka on oman identiteetin mukaisesti rakennettu. (Allen 2008, 89.)

Hyvään kotiin yhdistetään perinteisesti vanhempien rakkaus, hoiva ja suojeleminen, kun taas sitä uhkaavat esimerkiksi perushoivan puute. Toisaalta hyvää kotia voi tarkastella rutiinien ja rytmien kautta, mitkä luovat turvallisuutta ja hallinnan tunnetta. Turvallisuutta tuovat esimerkiksi perheen yhteiset ruokailuhetket, kun taas vanhempien epäsäännöllinen työ voi haastaa sitä. Näiden lisäksi kotia voidaan lähestyä myös tilakysymyksen kautta, jolloin tarkastelussa ovat kodin koko ja oman tilan merkitys lapselle. (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2012, 148, 149.) Historiallisesti katsottuna asumiseen liittyvät tilakäsitykset ovat kuitenkin muuttuneet. Tätä kuvastaa esimerkiksi se, että 1900-luvun alussa koko perhe saattoi asua samassa huoneessa, kun taas nykypäivänä lapsen omasta huoneesta tullut yksi hyvän elämän normi. Taustalla omaan huoneeseen on ajatus, että jokaisella perheenjäsenellä on yksilöllisiä tarpeita ja ne vaativat oman tilan. Oman huoneen olemassaolo on kuitenkin edelleen monissa perheissä taloudellinen mahdottomuus. (Helavirta 2011, 25.) Myös Hakovirran ja Rantalaihon (2012, 52) tutkimuksessa lapset tuottivat oman huoneen merkityksen tärkeyttä esimerkiksi kavereita kylään kutsuessa, vaikkei se kaikilla ollut mahdollista.

Vilkko (2010, 52-53) toteaa, että ihmisten on vaikea kuvailla sanoin kotia. Koti ja sen merkitys nousevat esille enemmän elämän muutos- ja siirtymätilanteissa, joissa arjen perustaa uhataan. Kotiin kiintyminen tulee silloin enemmän esille. Granfelt (1998) erottelee asunnon ja kodin määrittelyä siten, että näkee asunnon fyysiseksi tilaksi ja esineeksi, joka voidaan rakentaa, omistaa, vuokrata ja jolla

on myös konkreettinen hinta. Koti sen sijaan perustetaan tai luodaan, sillä se muodostuu vähitellen meille kuuluvaksi ja tutuksi. Koti on siten eletty ja koettu tila. Koti on myös tunnelatautunut käsite, jolla on oma "kodin henki". (Granfelt 1998, 47-48, 103-104.) Niemen (2003, 138) tutkimuksessa koti määrittyi vahvasti ihmissuhteiden kautta. Granfelt (1998, 103) näkee kodin tunnun vastakohtana kodittomuuden, koska se kertoo puutteesta, epävarmuudesta ja vieraudesta.

2.2 Perhe ja asuminen muutoksessa

Perheen käsite on muuttunut ja moninaistunut ajan myötä (Hämäläinen 2012, 29-30). Tilastokeskuksen määritelmässä perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio/ avopuolisot ja parisuhteensa virallistaneet lapsettomat henkilöt (Määritelmät ja käsitteet 2016). Jallinoja (2000, 193) toteaa kuitenkin, että perherakenteiden muutokset vaikuttavat myös perheen määrittelyyn, joten perheen määrittäminen on nykyisin haastavampaa.

Nykykäsityksen mukaan perheen ei tarvitse välttämättä asua saman katon alla. Ritala-Koskisen (2001, 115) tutkimuksen mukaan lapset määrittelevät perhettä varsin laajan perhekäsityksen mukaisesti, jolloin perheeseen katsotaan kuuluvaksi lapsen kanssa asuvien lisäksi mahdolliset muualla asuvat sisarukset, biologinen vanhempi, hänen uusi puoliso lapsineen ja lemmikit.

Lastensuojelutyössä perhe nähdään ensisijaisena kasvuympäristönä lapselle. Tämän turvaamiseksi on perheellä oikeus saada tukea ja apua sen toteuttamiseen. Bardy (2013) erittelee Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien pohjalta (having-loving-being) kolme hyvinvoinnin ulottovuutta huolenpidossa. Näitä ovat elinolot, yhteisyysuhteet ja maailmaan orientoituminen. Elinoloihin

kuuluvat lapsella toimeentulo, asuminen, terveys ja koulutus eli ne muodostavat merkittävän osan lapsen hyvinvoinnista. (Bardy 2013, 64, 67-68.) Lastensuojelulain (417/2007) 4§ nostaa yhdeksi keskeiseksi periaatteeksi tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheisten ja jatkuvien ihmissuhteiden tukemisen. Myös Heino (2013, 106) korostaa jatkuvuuden ja pysyvyyden merkitystä lapsen identiteettiin ja eheytymiseen. Siten asumisella ja siihen liittyvillä muutoksilla on merkitystä lapsen hyvinvointiin paitsi tässä hetkessä, niin myös myöhemmin elämässä.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa (Eriarvoistuva lapsuus 2014, 144) todetaan, että taloudellinen eriarvoisuus näkyy lasten arjessa tavaroiden ja vapaa-ajan vieton kautta siten, etteivät kaikki harrastukset ole mahdollisia. Pelkät aineelliset puitteet eivät toki merkitse vääjäämättä uhkaa lapsen hyvinvoinnille, mutta riskialttiina pidetään aineellisen köyhyyden ja huolenpidon puutteiden yhteen kietoutumista. Siten paitsi asumisen turvaaminen, myös asumisolosuhteiden ja harrastusten tukeminen lastensuojelun avohuollon työssä on perusteltua. Hakovirran ja Rantalaihon (2012, 67-68) tutkimuksessa perheen taloudellinen tilanne näkyi lapsen toimijuudessa. Taloudellisesti heikommassa asemassa olevien perheiden lapset olivat passiivisempia harrastamaan ja helpommin syrjäänvetäytyviä. Forsberg ja Ritala-Koskinen (2010, 60) tuovat kuitenkin esille, että vaikka yleisesti lasten pahoinvointia on selitetty haastavilla perhetilanteilla, on kuitenkin nykyisin noussut keskusteluun "hyvien perheiden" lasten pahoinvointi.

Erot ovat yleistyneet ja ne koskettavat isoa osaa perheistä. Eron jälkeen perhesuhteiden uudelleen neuvottelu on välttämätöntä ja se koskee paitsi asumista, myös jaettuja ihmissuhteita (Linnavuori 2007, 13). Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta (1983/367, 7-8§) oikeuttaa vanhemmat sopimaan, että lapsi asuu toisen vanhemman luona, mikäli vanhemmat eivät asu yhdessä. Sopimuksen voi vahvistaa asuinkunnan lastenvalvoja. Lisäksi edellä mainitussa laissa 2§ säädetään tapaamisoikeudesta, jonka tarkoitus on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata sitä vanhempaansa, jonka luona ei asu.

Hyvään erovanhemmuuteen voidaan katsoa kuuluvan sovinnollisuus, lapsen näkökulman huomioon ottaminen, lähisuhteiden tukeminen sekä julkisen avun ja neuvon vastaanottaminen sopivalla tavalla (Koulu 2014, 378). Erotilanteissa lapsesta saatetaan kuitenkin usein riidellä ja lapsi voi kokea olevansa vastuussa riidoista. Riitely, jota lapsi joutuu seuraamaan, voi aiheuttaa muun muassa ahdistusta, masennusta, syyllisyyttä, pelkoa ja fyysisiä ongelmia kuten, särkyjä tai univaikeuksia. (Mäkijärvi 2014, 86 –87.) Sinkkonen (2015, 30) toteaa, että vanhempien parisuhteen laatu heijastuu lapseen. Hyvä parisuhde on lapsen turvallisuudentunteen kolmas tekijä, sillä lapsella on suhde äitiin ja suhde isään sekä kolmantena suhde vanhempien väliseen parisuhteeseen. Siten vanhempien väliset jatkuvat riidat tuovat turvattomuutta lapsen elämään. Tärkeää olisi, että perheille pystyttäisiin tarjoamaan erotilanteissa riittävästi tukea ja neuvontapalveluita, mikä edesauttaisi sovinnollisten ratkaisujen tekemistä.

Lapsen asumisesta sovittaessa muodostuvat käsitteet lähivanhempi ja etävanhempi. Lähivanhemman vastuu lapsen hyvinvoinnista, arjesta ja hoivasta on laajempi kuin etävanhemman. Huolto- ja tapaamissopimuksessa vanhemmat sopivat kumman luona lapsi asuu. Kuitenkin oman asuinpaikkansa kumpikin vanhempi valitsee itse ja hänellä on myös oikeus muuttaa toiseen asuntoon maan sisällä. (Koulu 2012, 132 –133.) Hakulinen-Viitanen ja muu tutkijaryhmä (2012, 46) tuo esille, että lapsestaan erossa asuvista äideistä lähes kaikki tapasivat lapsiaan kuukausittain. Lapsistaan erossa asuvista miehistä puolestaan noin 75% tapasi lastaan kuukausittain.

Crowder, South ja Trent (1998, 674 -675, 679) toteavat tutkimuksessaan, että eronneiden lasten perheet muuttavat useammin kuin kahden vanhemman perheet. Ero vaikuttaa lapsiperheen taloudelliseen tilanteeseen ja siten myös perheen asumisratkaisuun. Kahden vanhemman perheen muutto luonnehtii usein muutto isompaan asuntoon tai paremmalle sijainnille, kun taas eron myötä muutetaan usein vaatimattomampaan asuntoon.

Yhä useammin vanhemmat sopivat erilleen muuton jälkeen lapsen vuoroasumisesta. Lastensuojelun käsikirjan (2016) mukaisesti vuoroasumisesta on kyse silloin, kun lapsi vanhempien eron jälkeen asuu puolet tai lähes puolet ajastaan vuorotellen vanhempiensa luona. Tilastollisesti tarkkaa lukumäärää vuoroasumisesta ei kuitenkaan voida saada, koska virallisesti lapsella voi olla vain yksi koti. Lapsi voi myös vuoroasua vanhempiensa keskinäisellä sopimuksella ilman, että sitä lastenvalvoja vahvistaa. (Autonen-Vaaraniemi ym. 2014, 31.) Esimerkiksi Ruotsissa lainsäädäntö mahdollistaa lapselle kaksi osoitetta ja vuoroasuminen onkin Ruotsissa yleisempää kuin Suomessa (Högnabba & Keskinen 2014, 4, 5).

Hennariikka Linnavuori (2014, 154 -156, 161) on tutkinut väitöskirjassaan lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Tutkimuksen mukaan lapset eivät välttämättä koe vuoroasumista niin hankalana kuin yleisesti kuvitellaan. Vuoroasuminen nähdään hyvänä eron jälkeisenä vaihtoehtona, mikäli kaikkein paras eli vanhempien yhdessä asuminen ei ole mahdollista. Tutkimustuloksissa vuoroasumisen kokemukset muodostuvat neljän tekijän vuorovaikutuksissa. Näitä ovat fyysiset olosuhteet, lapsen läheiset ihmissuhteet, lapsen asema sosiaalisena toimijana ja lapsen käsitys kodista sekä perheestä. Edellä mainittujen tekijöiden myönteiset ja kielteiset puolet muodostavat lapsen kokemuksen vuoroasumisesta. (Emt. 154- 156, 161.)

Forsberg ja Autonen-Vaaraniemi (2015, 451-454) ovat vuoroasumista koskevassa tutkimuksessaan puolestaan jakaneet lasten vuoroasumisen tarinat kolmeen tyyppiin. Näitä ovat onnistumistarina, tarina vuoroasumisen ihanuudesta ja kurjuudesta sekä tarina vuoroasumisesta tragediana. Lapset ovat siten voineet kokea vuoroasumisen paitsi onnistuneena tai epäonnistuneena ratkaisuna, niin myös ristiriitaisia tunteita nostavana ratkaisuna. Myös Haugen (2010, 112,119) toteaa tutkimustuloksissaan, että vuoroasuminen voi toimia sekä mielekkäänä, että kuormittavana ratkaisuna lapselle. Tutkimuksessaan Haugen eritteli lapsen kokemuksen vuoroasumisesta kolmeen ryhmään, joita ovat joustava, monitulkintainen ja joustamaton. Haugen havaitsi, että vaikka

vuoroasumisesta oli sovittu lapsen näkökulmaa silmällä pitäen, vuoroasuminen saattoikin osittain olla joko toisen tai molempien vanhempien näkökulmasta tehty ratkaisu. Myös Linnavuoren (2014, 155-156) tutkimuksessa vuoroasumISRatkaisua oli perusteltu lapsen näkökulmalla. Haugen (2010, 119) kokoaa tuloksiaan Linnanvuoren tapaan todeten, ettei vuoroasuminen ole lapsen etu runsaasti riitelevässä perheessä.

Linnavuoren (2014, 155 -156) tutkimuksessa suurin osa lapsista oli sitä mieltä, että vanhempien keskinäinen yhteistyö toimii hyvin. Vanhempien riidat harmittivat lapsia ja he toivoivatkin, että vanhemmat pystyisivät sopimaan asioista riitelemättä. Lapset kokivat vuoroasumisen aluksi vaikeaksi, mutta kertoivat, että siihen tottui nopeasti. Lapset pitivät tärkeänä läheisen suhteen säilymistä molempiin vanhempiin ja kokivat, että molemmat vanhemmat ovat hyvin perillä lastensa asioista.

Vuoroasumisesta on siten tutkimuksia sekä puolesta että vastaan. Ruotsin sosiaalihuollon selvityksessä (Växelvis boende...2004, 43) korostetaan, että vuoroasumISRatkaisun lähtökohtana tulee olla lapsen paras ja oikeus molempiin vanhempiin. Onnistuessaan vuoroasuminen voi tarjota lapselle läheisen kontaktin molempiin vanhempiin, mutta vanhempien on pidettävä huolta yhteistyön toimivuudesta. Helsingin hovioikeuden laatuhankeessa (Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus 2007, 23) otetaan kuitenkin kantaa, että varsinkin pienten, alle 3- vuotiaiden lasten kohdalla on lapsen edun mukaista, että lapsi asuu pääsääntöisesti toisen vanhemman luona.

Haukkala (2011, 6) toteaa, että suomalaista elämää luonnehtii nykyisin monipaikkaisuus. Monipaikkaisuus on kuitenkin myös globaali ilmiö. Monipaikkaisuuteen liittyy elämäntapa, jossa ihmisellä on yhä useammin useita merkityksellisiä paikkoja ja hän liikkuu niiden välillä. Näitä paikkoja voi olla esimerkiksi loma-asunto, työkämpä kaupungissa tai eroperheiden lasten kodit. Autonen-Vaaraniemi ja kumppanit (2014, 29) määrittelevät lapsen monipaikkaista asumista tilanteeksi, joissa lapsi asuu samanaikaisesti kahdessa tai useammassa paikassa tai lapsella on useita perättäisiä asuinpaikkoja. Lapset

voivat kohdata muuttoliikkeen, vanhempien erojen ja erilaiset lasten elämään vaikuttavat kriisitilanteiden myötä useita asumiseen liittyviä muutoksia.

Haukkala (2011, 11) erittelee monipaikkaisuudessa vapaaehtoisen/ etuoikeutetun ja pakotetun monipaikkaisuuden. Etuoikeutettuna monipaikkaisuutena on esimerkiksi loma-asuntoon liittyvä monipaikkaisuus, kun taas pakotettua monipaikkaisuutta ovat kotien väliä kulkevat avioerolapset. Myös Vilkkonen (2010) kirjoittaa, että suomalaista kotisuhdetta ja elämäntapaa luonnehtii monipaikkaisuus. Erilaisten asuinpaikkojen määrä sekä materiaalisina asumuksina, että merkityksellisinä paikkoina on kasvanut. Toisaalta monipaikkaisuus tulee esille ihmisten elämänkulkua tarkastellessa. Ihmisillä on monia koteja elämänkulun aikana ja niiden merkitykset voivat kehittyä erilaisiksi ajan myötä. Vilkkonen näkee, että kotien ja merkittävien paikkojen perättäisyys elämänkulun myötä ei kuitenkaan sulje pois sitä, että voi olla myös yhtäaikaaisesti useita merkittäviä paikkoja. (Vilkkonen 2010, 26, 47.)

Myös Allen (2008, 89 -93) toteaa tutkimuksessaan, että asuinpaikkakuntaa muuttaneet perheet voivat kokea kodikseen useita paikkoja. Perhe voi kokea edellisen kotipaikkakunnan yhä kodikseen, vaikka eivät siellä enää asu, koska edelliseen paikkaan liittyy esimerkiksi ihmissuhteita ja muistoja. Allen toteaa, että muuton myötä kodin määrittelyyn voi liittyä ristiriitaa. Hän erittelee muuttaneiden perheiden ristiriitaisia kodin tunteita kahteen ryhmään, jossa toisessa ristiriita ratkaistaan siten, että nykyisestä paikasta päätetään tehdä koti ja koetaan, että nykyinen paikka on perheelle eniten koti. Toisessa ryhmässä puolestaan ristiriitaa jää elämään siten, ettei nykyinen koti tunnu täysin kodilta vaan koetaan edelleen, että koti on jossain muualla kuin nykyisessä asuinpaikassa.

Haugen (2010, 119) on tutkimuksessaan peräänkuuluttanut lapsen mahdollisuutta kertoa oma mielipiteensä asumisesta eron jälkeisessä perhetilanteessa. Toisaalta lapsen asema lapsena tulisi kuitenkin ottaa huomioon, sillä esimerkiksi Autonen-Vaaranieniemi ja Forsberg (2015, 453) kirjoittavat tutkimustuloksissaan, kuinka vielä lukioikäinenkin lapsi koki vaikeaksi tilanteen, jossa hänen oletettiin olevan tarpeeksi kypsä päättämään, kumman

vanhemman luona asuu. Sekä Haugen (2010, 119-120) että Autonen-Vaaraniemi ja Forsberg (2015, 453-455) tuovat esille lapsen haavoittuvuutta sekä lojaalisuutta ja vastuunkantoa molemmista vanhemmista ja heidän hyvinvoinnistaan.

2.3 Lastensuojelun asiakasperheiden asuminen

Heino (2007, 28-31) on tehnyt tilastotutkimusta lastensuojelun asiakasperheistä. Tutkimuksessa todetaan, että lastensuojeluperheiden lapset asuvat ahtaammin kuin muun väestön lapset. Tutkimuksessa joka kolmannen lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen asuinkunta oli pysynyt samana. Erittäin paljon muutoksia asuin- ja arkiympäristössä oli ollut 55 lapsen elämässä, mikä vastaa aineistosta 17%. Joukossa oli myös lapsia, jotka eivät varsinaisesti olleet asuneet "kotona" vaan olivat kulkeneet vanhemman mukana laitoksesta toiseen (esimerkiksi päihdehuoltolaitos ja ensikoti). Äärimmäisenä esimerkkinä tutkimuksessa oli tilanne, jossa lapsi oli asunut elämänsä aikana seitsemän kunnan alueella yhteensä 18 eri osoitteessa. Heino tutkimuksessa sosiaalityöntekijät tiesivät asumisväljyydestä asiakkuuden alkuvaiheessa heikosti. Suoranaista asunnottomuutta lapsilla ei ollut, mutta muutama lapsi (4%) oli ajoittain kokenut asunnottomuutta tai perhe saanut hädän tai vakavan hädän uhan. Lastensuojeluperheiden taloudellinen tilanne vaihtelee, sillä Heino (2007, 37-38) tutkimuksen mukaan lastensuojelun asiakasperheistä 45% on saanut joskus tai sai edelleen toimeentulotukea. Vastaavasti noin puolet eivät olleet toimeentulotuen saajia. Yksinhuoltajaperheissä asuvien lasten osuus oli toimeentulotuen saajista suurin.

Huuskonen ja Korpinen (2009, 38) ovat tehneet seurantatutkimuksen, jossa tutkittiin lasten tilannetta runsaan vuoden päästä lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta. Lähes puolella lapsista asiakkuus oli päättynyt. Toiseksi yleisin syy asiakkuuden päätymiselle (19%) oli lapsen muutto toiselle paikkakunnalle.

Tutkimustulos tuo siten esille lastensuojeluperheiden runsasta muuttoa kuntien välillä. Myös Heinon (2013, 95) artikkelissa todetaan, että lastensuojelun asiakkaaksi tullessaan lapsen arkea kuvaavat monenlaiset muutokset. Lapsilla on usein takana paitsi perherakenteissa tapahtuneita muutoksia, myös asuinpaikan ja arjen ympäristöön liittyviä muutoksia. Nämä tarkoittavat myös päivähoitopaikan ja koulun vaihtumista. Lisäksi kaverisuhteita luonnehtii katkonaisuus. Myöskin Crowder ja muu tutkijaryhmä (1998, 679) tuovat esille tutkimuksessaan muuton myötä tulevia muutoksia lapsen kaverisuhteissa, koulussa ja naapurustossa.

Heinon (2007, 32 -33) lastensuojelun uusia asiakkaita koskevassa tutkimuksessa tarkasteltiin lapsen asuinperheen rakennetta ja pysyvyyttä. Uusien lastensuojelun asiakkaiden lapsista yli puolet (56%) elää eri tavoin muuttuneessa perherakenteessa. Muuttuneita perherakenteita ovat olleet esimerkiksi eroperhe, kuolemaperhe, uusperhe ja vuoroasumisperhe. 42% lapsista oli elänyt koko elämänsä samassa perheessä, 29% kahden vanhemman ydinperheessä ja 13% toisen vanhemman (äidin) kanssa.

Forsberg ja Ritala-Koskinen (2016, 17-18) toteavat tutkimuksessaan, että sosiaalityöntekijät harvemmin asettavat lapsen asumista ja perhehistoriaa elämänjanalle. Sen sijaan sosiaalityöntekijät käsittelevät useimmiten nykyhetken tapahtumia perheen arkea arvioidessa ja tukiessa. Tutkimuksessa jaetaan lapsen asumisen muutokset vanhempien eron jälkeen kolmeen ryhmään, joita ovat perhesuhteissa tapahtuvat muutokset, muutot ja alueellisuus sekä lastensuojelun interventiot. Näissä ryhmissä havaittiin aikaisempien tutkimusten tapaan lapsia, joilla on ollut useita peräkkäisiä muutoksia perhesuhteissa tai asumisessa sekä lapsia, joiden elämä kulkee rinnakkain yhdessä tai useammassa paikassa. Forsbergin ja Ritala-Koskinen tutkimuksessa paikannettiin kuitenkin myös kolmas ryhmä näiden lisäksi. Tähän ryhmään kuuluvat lapset, jotka elävät edestakaisessa tai kehämäisessä muutoksessa. Silloin on tyypillistä, että lapsi elää jatkuvassa muutoksessa muuttaen paikasta toiseen.

Lastensuojelun asiakkaaksi tullessaan lapsilla on siten usein takana paljon erityyppisiä muutoksia. Kuitenkin lasten oma kokemus kodista oli Helavirran (2011, 63) tutkimuksessa myönteinen. Helavirran (2011, 85 -86) tutkimuksessa haastatteluaineistona oli lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevia lapsia, joiden näkemyksissä esimerkiksi oman huoneen puuttuminen ei näyttäytynyt uhkana kodin hyvälle elämälle. Koti näyttäytyi lasten puheissa ennen kaikkea perheen yhteisenä tilana, jossa tehtiin yhdessä erilaisia asioita.

Helavirta (2011, 63 -77) kuvaa tutkimuksessaan lastensuojelun asiakkaina olevien lasten tapaa puhua kodista. Lasten puhumisen tapaa luonnehtii niukkuus, myönteisyys ja äitikeskeisyys. Hyvästä kodista puhuttaessa Helavirta eritteli kolme teemaa, jotka ovat arjen normit ja velvollisuudet, siisteys ja järjestys sekä yksityisyys ja autonomia. Tutkimuksessa lasten kokemus kodista on luonteeltaan positiivista. Tämä haastaa ajattelemaan, missä määrin lastensuojelun tuen piirissä olevien lasten elämä eroaa ei-asiakkuudessa olevien lasten elämästä. Ovatko erot lopulta pienempiä kuin yleisesti ajatellaan? Helavirta nostaa esille myös vastuunkannon. Missä määrin lapsi voi ottaa vastuuta ja missä kulkee raja, jolloin lapsi ottaa liikaa vastuuta kodista?

Hämäläisen (2012, 97-99) perhehoitoon sijoittuvassa tutkimuksessa lapset liittivät kotiin paikkojen ja tilojen merkityksen. Yksi ulottuvuus oli muistot entisestä kodista, jota lapset ikävöivät. Näihin sisältyivät entiset kaverit ja entiset yhteiset leikkipaikat. Toisaalta lapset puhuivat asuinympäristön pienemmästä tilasta, omasta huoneesta, sen merkityksestä ja esinemaailmasta. Oma tila oli tärkeä ja mikäli siinä tapahtui muutoksia esim. huoneen jakaminen toisen kanssa, oli sillä lapselle merkitystä. Esinemaailma esitti jatkuvuutta muutostilanteissa, sillä esineiden kautta kulkivat mukana ihmissuhdeverkosto ja tuttua elämää. Andenaes (2011, 495) tuo esille, että lapselle muuttamisen syyn ymmärtäminen on helpompaa, kun perhe muuttaa esimerkiksi isompaan asuntoon, vanhemman työn perässä tai lähemmäksi sukulaisia, koska tämän kaltaiset syyt ovat sosiaalisesti hyväksytyjä. Vaikeampia ovat tilanteet, joissa lastensuojelu

puuttuu perheen tilanteeseen, eikä hämmentynyt lapsi esimerkiksi käsitä sijoituksen syitä.

Andenaes (2011, 488 -498) huomioi tutkimuksessaan, että yli puolella lapsilla ei ollut lastensuojelun sijoitustilanteeseen liittyvästä muutosta mitään tietoa etukäteen. Muutto tuli siten heille yhtäkkiä, yleensä samana päivänä tai päivää aikaisemmin. Andenaes toteaa tutkimustuloksissaan, että lapsi tulisi tehdä näkyvämmäksi. Lapsella tulisi olla mahdollisuus sanoa äänensä hänen omaa tilannettaan koskevassa asiassa. Kun lapsi sijoitetaan, hän ei pelkästään lähde perheensä kodista, vaan hänen täytyy jättää myös koulu ja ystävät taakseen. Lapsella voi olla tilanne, ettei hänellä ole ketään uudessa paikassa kenen kanssa puhua tilanteestaan ja tästä syystä yhteydenpitoa vanhoihin ystäviin tulee tukea.

Edellä esitettyjen tutkimusten pohjalta voi todeta, että lastensuojelun asiakkaiksi tullessaan lapsilla on usein paljon muutoksia takana. Yhtä lailla muutoksia on kuitenkin missä tahansa perheissä. Nämä asiat eivät siten ainoastaan liity lastensuojeluun vaan näiden asioiden äärellä käydään keskustelua myös peruspalveluissa. Lastensuojelun asiakasperheistä noin puolet ovat toimeentulotuen piirissä, mutta toisaalta toinen puoli ei tarvitse taloudellista tukea. Helavirran (2011, 63, 85) tutkimuksessa lasten kuvaukset kodista olivat myönteisiä. Lapset eivät nähneet esimerkiksi oman huoneen puuttumista uhkana hyvälle elämälle. Nätkin (2003, 38) toteaaakin, että lapselle voidaan olla hyviä vanhempia monenlaisista asemista käsin.

3 DOKUMENTOINTI JA PALVELUTARPEEN ARVIOINTI

3.1 Dokumentointi lastensuojelun sosiaalityössä

Dokumentointi on tärkeä osa lastensuojelun sosiaalityötä, sillä sen avulla tallennetaan tietoa tehdystä työstä. 2000-luvulla on noussut keskusteluun sosiaalityön vaikuttavuus, arviointi ja suunnitelmallisuus. Tämä on vaikuttanut myös sosiaalityön dokumentointiin, sillä arviointiin liittyvässä tiedonmuodostuksessa ovat asiakastietojärjestelmät tulleet keskeiseksi työvälineeksi. Asiakastietojärjestelmien avulla sekä tallennetaan että käytetään jo kerättyä tietoa. Lastensuojelun sosiaalityö on laaja-alaista ja siihen liittyy odotuksia ja kehittämissuhteita monilta eri tahoilta. Siten dokumentoinnissa on kyse paitsi asiakastyön välineestä, myös työn vaikuttavuuden arvioinnin ja kehittämisen välineestä. (Huuskonen 2010, 319 – 320.)

Kääriäinen, Leinonen ja Metsäranta (2006) huomioi, että hyvä dokumentointi turvaa asiakkaan oikeuksia sekä työntekijän mahdollisuuksia työprosessissa ja sen eteenpäin viemisessä. Työntekijöiden vaihtuvuus ja työntekijäpula luovat myös haasteellisuutta ja tarpeellisuutta dokumentoinnille. Kun tehty työ on dokumentoitu, se on työyhteisössä yhteisesti nähtävänä ja tarkasteltavana. Tieto ei siten ole enää yksittäisen työntekijän muistinvarassa, mihin voi olla vaikea palata pidemmän ajan päästä. (Kääriäinen ym. 2006, 9).

Sosiaalihuollon asiakirjoilla on erilaisia tehtäviä ja käyttötarkoituksia. Yleisiä asiakirjatyyppejä ovat esimerkiksi hakemus, asiakaskertomus, päätös, selvitys tai arvio. Asiakirjalla on tietty rakenne sen perusteella, mitä käyttötarkoitusta se palvelee. Kirjaaminen vaatii aina ammatillista harkintaa, sillä kuhunkin asiakirjaan tulee kirjata ainoastaan sellaisia tietoja, jotka ovat tarpeellisia sen käyttötarkoituksessa. Samasta asiakastapahtumasta voidaan myös kirjata useamman henkilön asiakastietoihin esimerkiksi lastensuojeluasiassa, jossa kaikille saman perheen lapsille tulee laatia omat asiakirjat. Tällä tavoin kunnioitetaan jokaisen lapsen yksilöllisyyttä. (Laaksonen ym. 2011, 11, 38, 46, 48-50.)

Lainsäädäntö määrittelee sääntöjä ja ohjeita asiakirjahallintoon. Sosiaalihuollon kirjaamista ohjaavat hallintolaki, julkisuuslaki, henkilötietolaki, asiakaslaki, asiakastietolaki ja lastensuojelulaki (Laaksonen ym. 2011, 6). Lastensuojelulaki (417/2007, 33§) velvoittaa kirjaamiseen. Lain mukaan lastensuojeluasian vireilletulosta lähtien on kirjattava kaikki lapsen tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä sen suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot. Lastensuojelun käsikirjassa (2016) todetaan, että huolellinen dokumentointi on tärkeää sekä asiakkaan että työntekijän oikeusturvan toteutumisen kannalta.

Tieto rakentuu vähitellen asiakkuuden aikana ja kirjaaminen luo luottamusta työlle. Kirjoittamisen hetkellä tulevaisuutta ei voi tietää, sillä voi tulla yllättäviä tilanteita, jotka muuttavat työn suuntaa. Sosiaalityöhön liittyy tasapainoilua liian suppean ja liian laajan kirjaamisen välillä eli kuinka paljon yksityiskohtia tulee kirjata. Oleellisia dokumentoitavia asioita ovat asiakasprosessin faktatiedot kuten, mitä tukitoimia ja palveluita on ehdotettu, haettu tai sovittu sekä onko tukitoimi otettu vastaan tai onko siitä ollut hyötyä. Olennaista on myös kirjata, mitä on tapahtunut ja mitä on tehty. Esimerkiksi neuvottelut, tapaamiset (myös peruuntuneet), puhelut (myös jos asiakasta ei ole tavoitettu), kotikäynnit ja sovitut asiat on hyvä olla kirjattuna. Tärkeää olisi myös kirjata asiakkaan elämästä seuraavia asioita: ketä perheeseen kuuluu, kuka on huoltaja, läheisverkosto, päiväkotikoulu, arjen sujuminen, ruoka, koti, lämpö, vaatteet. Kirjauksista tulee myös ilmetä, mitä ja milloin on sanottu ja kuka on sanonut. (Lastensuojelun käsikirja 2016)

Sosiaalihuollon asiakkaan asemaa koskevan lain (812/2000, 11§) mukaisesti asiakkaalla on oikeus saada asianosaisena tietoonsa itseään koskevat asiakirjat. Sosiaalityön asiakirjojen tulee olla selkeästi ja ymmärrettävästi kirjoitettuja. Viranomaisen tulee kirjoittaa virheetöntä tietoa. Mikäli kirjauksissa on jokin asiavirhe, on asiakkaalla oikeus vaatia tiedon korjaamista. Asiakastietoja tulee säilyttää siten, etteivät ulkopuoliset voi niitä nähdä esimerkiksi lukollisessa kaapissa. (Kääriäinen ym. 13, 14, 22.)

Kääriäinen (2003, 4) näkee, että lastensuojelun kirjaamisen sisältöohjeet ovat hyvin yleisluontoisia siitä huolimatta, että asiakastyön dokumentointi on laissa säädeltyä. Toisaalta esimerkiksi Günther, Juhila ja Raitakari (2014, 77) huomioivat tutkimuksessa valmiiden lomakkeiden käytöstä saatua hyötyä, mutta näkevät niissä myös hankaluuksia. Sosiaalityössä strukturoitujen lomakkeiden liian orjallinen noudattaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa työntekijältä jää huomioimatta jotain asiakkaan yksilöllisestä tilanteesta. Günther tutkijakumppaneineen toteaa, että lomake on hyvä alusta rakentaa asiakkaan kanssa suunnitelmaa, mutta hyväkään lomake ei välttämättä pysty huomioimaan kaikkia mahdollisia tilanteita.

Taylor (2008, 28) tuo esille, että nykyisin erityyppisten asiakirja-aineiston, kuten esimerkiksi asiakassuunnitelmien ja yhteenvetojen tekemiseen kuluu työntekijöiltä enemmän aikaa ja siitä on muodostunut merkittävä elementti sosiaalityössä. Tämän pohjalta Taylor näkee yllättävänä sen, ettei kirjaamiseen liittyvää opetusta olla formalisoitu. Sosiaalityöntekijät itse näkevät kirjaamisen tärkeyden, mutta toisaalta heillä on kokemusta siitä, että kirjaamiseen käytetty aika on pois "oikeasta työstä" eli ihmisen kohtaamisesta. Myös Huuskonen ja Ritala-Koskinen (2010, 334) toteavat tutkimustuloksissaan, että sosiaalityöntekijät pitävät kirjaamista tärkeänä, mutta käytettävissä olevan ajan rajallisuuden vuoksi sosiaalityöntekijät oikeuttavat toimintaansa siten, ettei käytännössä kirjaamiseen tarkoitettu aika aina toteudu, vaan ihmisen avuntarve menee sen edelle ja kirjaaminen siirtyy myöhempään ajankohtaan.

Vaikka dokumentointi voitaisiin tehdä samalla asiakkaan aikana, kokivat sosiaalityöntekijät vuorovaikutuksen ja kirjaamisen tietokoneelle yhtäaikaisesti haastavaksi siten, että vuorovaikutus asiakkaan kanssa kärsii. Dokumentointi katsottiin parhaimmaksi tehdä erillisellä sille varatulla ajalla. (Huuskonen & Ritala-Koskinen 2010, 337.) Lastensuojelun käsikirjassa todetaankin, että viranomaisella on oikeus kirjoittaa väliaikaiset muistiinpanot ja säilyttää niitä siihen saakka, että on kirjoittanut muistiinpanonsa puhtaaksi. Väliaikaiset muistiinpanot tulee tämän jälkeen hävittää. Mikäli väliaikaisia muistiinpanoja ei

kirjoiteta puhtaaksi, tulee niistä kuitenkin virallisia ja asiakkaalle siten oikeus nähdä ne. (Lastensuojelun käsikirja 2016.)

3.2 Palvelutarpeen arviointi ja asiakaskertomus lastensuojelun dokumentteina

Uudessa sosiaalihuoltolaissa 3101/2014 (36 -37§) säädetään palvelutarpeen arvioinnista erityistä tukea tarvitsevalle. Lain mukaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään 7 päivän kuluessa tiedon saapumisesta ja sen tulee valmistua kolmen kuukauden kuluessa. Lastensuojelutyössä palvelutarpeen arvioon sisältyy tarvittaessa lastensuojelutarpeen selvitys, josta puolestaan säädetään tarkemmin lastensuojelulaissa.

Lastensuojelulain (417/2007 26- 27§) mukaisesti lastensuojeluasia tulee vireille lastensuojeluilmoituksesta, pyynnöstä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi, hakemuksesta tai sosiaalityöntekijän saadessa muutoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Tiedon saatuaan sosiaalityöntekijän tulee tehdä lastensuojelutarpeen selvitys, mikä tehdään harkinnan mukaan kyseessä olevan tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa. Selvityksen tulee rakentua ilmoituksessa esitettyihin tai vireille tulon yhteydessä ilmentyviin huolen aiheisiin (Kunnalliset lastensuojelupalvelut... 2013, 33.)

Lastensuojelutarpeen selvityksessä tulee arvioida lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta vastaavien kykyä huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta (Lastensuojelulaki 417/2007, 27§). Lastensuojelun käsikirjassa (2016) ohjeistetaan, että kirjallisesta yhteenvedosta tulee ilmetä selvityksen sisältö, käytetyt menetelmät ja tehtyjen havaintojen kuvaus. Yhteenvedoon tulee kirjata myös lapsen ja huoltajien näkemys tilanteesta ja se käydään heidän kanssaan keskustellen läpi. Selvityksessä päätetään, alkaako

lastensuojeluasiakkuus selvityksen jälkeen sekä sovitaan mahdollisista avohuollon tukitoimista. (Lastensuojelun käsikirja 2016.)

Lastensuojelutarpeen selvityksen laatimiseksi on kirjoitettu erilaisia oppaita kuten esimerkiksi Paason (2010) *Mitä lapselle kuuluu? -opas lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen* ja Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen internet sivuilla oleva Lastensuojelun käsikirja (2016). Ervast ja Tulensalo (2006, 15) näkevät, ettei alkuvaiheeseen liittyvä tilannearvio ole ainoastaan arviointia ja työntekijän tarpeista lähtevää selvitystyötä, vaan se on samanaikaisesti intensiivistä ja vaikuttavaa sosiaalityötä. Tilannearvion tehtävänä on selkiyttää sekä lapselle että hänen vanhemmilleen lapsen elämäntilannetta, arkea ja kokemuksia. Tästä syystä Ervast ja Tulensalo korostavat, ettei tilannearvio ole pelkästään tiedon keräämistä ja selvittelyä, vaan siihen liittyy ensisijaisesti perheen kohtaaminen ja heidän kokemustensa kuuleminen. Tilannearvion tekeminen voi siten jo yksistään olla perheelle merkittävä tuki ja interventio. (Emt, 15.) McCarrick, Over ja Wood (2000, 186) näkevät tilannearvion tarkoituksena saada tietoa lapsesta ja hänen perheestään siten, että heitä ja heidän tarpeitaan voidaan paremmin ymmärtää sekä voidaan ymmärtää, mistä huoli johtuu. Tämän jälkeen voidaan arvioida riskien merkitystä nykyhetkessä ja pidemmällä tulevaisuudessa ja tehdä suunnitelmia lapsen ja perheen auttamiseksi.

Lastensuojelutyössä tehdään kotikäyntejä. Oikeus yksityiselämään ja kotirauhaan on turvattu Suomen perustuslaissa (731/1999 10§), joten viranomaisen ei voi mennä vastoin henkilön suostumusta toisen kotiin ilman erityistä perustetta. Lastensuojeluasiassa viranomaisen kotikäynnillä on edellytyksenä huoli lapsen tilanteesta. Joutsiluoma, Murtojärvi ja Talvitie (2010, 6) tuovat esille, että kotikäynnillä näkyy perheen luonnollinen ympäristö. Koti on paikka, jossa perhe toimii ja siellä on läsnä elämiseen vaikuttavat olosuhteet, jossa arkea toteutetaan. Kääriäinen (2007) käsittelee artikkelissaan lastensuojelun kotikäynnillä tehtäviä havaintoja. Kääriäinen nostaa esille pohdinnan siitä, millaista merkitystä kotikäynnillä havaitulla liialla ja

epäjärjestyksellä on suhteessa kyllin hyvään vanhemmuuteen? Millaiseen siisteyteen meillä on oikeus? Voimattomuutta asiaan puuttumiseen tuo se, että vanhemmat voivat selittää tilanteen kertaluonteiseksi eikä sen todentaminen ole siten helppoa. Mikäli osapuolilla on erilaiset näkemykset tilanteesta, on vaikea keskustella ja etsiä ratkaisuja tilanteeseen. (Emt, 125, 128.)

Kääriäinen (2006 15-16) toteaa Helsingin kaupungin alkuvaiheen tilannearviontiin liittyvässä oppaassaan, että kotikäynti tuottaa tärkeää tietoa lapsen elinympäristöstä ja kodin olosuhteista. Kotikäynnin tavoitteena on tehdä havaintoja siitä, miten lapsi asuu, miten turvallisuudesta ja kasvuympäristöstä huolehditaan sekä millä tavalla lapsen tarpeet on kodissa huomioitu. Kotikäynnin katsotaan konkretisoivan lapsen ja vanhemman kertomuksia, jolloin niistä on helpompi keskustella ja suunnitella mahdollista tuen tarvetta. Kotikäynnistä todetaan kuitenkin, ettei sen tarvitse olla erillinen tapaaminen vaan koti voi toimia esimerkiksi lapsen tapaamisen paikkana.

Ingström (2014, 106 -107) on kirjassaan haastatellut sosiaalityöntekijää kotikäynteihin liittyen. Ingströmin haastattelema sosiaalityöntekijä kertoo selittävänsä perheelle kotikäyntiä ehdottaessaan, että on hyvä nähdä koti, koska juuri siitä on kyse, kodista, elämästä ja arjesta. Kotikäynti auttaa sosiaalityöntekijää ymmärtämään perheen kertomaa. Mitä on tapahtunut, kun esimerkiksi "naapuri näkee suoraa sisälle" tai "täällä on niin sairaan huono äänieristys". Siisteydeltä ja tavaramäärältä sosiaalityöntekijä kertoo nähneensä erilaisia koteja. Kauheuksia tapahtuu kuitenkin sekä siisteissä ja kauniissa kodeissa, että köyhissä ja vaatimattomissa kodeissa. Olennaista on sosiaalityöntekijänä tulkita koko kotia ja tilannetta sekä erottaa olennainen epäolennaisesta ja tilapäiset vaikeudet rakenteellisista.

Pösö (2007) toteaa, että kodin olosuhteita ja vanhempien vanhemmuutta arvioidessa kajotaan yksityiseen alueeseen ja se tekee lastensuojelutyöstä haastavaa kaikille siihen osallistuville osapuolille. Lastensuojelu on yhteiskunnallinen taho, jolla säädellään lapsuutta ja perhe-elämää. Lastensuojelun kohteena olevat ongelmat kertovat siitä, mitä yhteiskunnassa

pidetään sopivana tai sopimattomana. Lastensuojelussa käydään siten jatkuvasti keskustelua siitä, millaiset ongelmat kuuluvat tavanomaiseen perhe-elämään ja lapsuuteen ja missä puolestaan kulkee raja, milloin niihin pitää puuttua. (Emt, 77 –78.)

Ervast ja Tulensalo (2006, 15) kirjoittavat lapsilähtöisyydestä lastensuojelun alkuarvioinnissa. Lyhimmillään alkuarviointi voi toteutua esimerkiksi pelkällä alkutapaamisella, mutta arviointia ei kuitenkaan voida tehdä lapsikeskeisesti vain vanhempia tapaamalla. Ervast ja Tulensalo toteavat, että työntekijän olisi kohdattava lapsi vähintään alkutapaamisessa, mutta useimmiten olisi kuitenkin syytä tavata lapset ja vanhemmat ainakin kerran erikseen.

Asiakaskertomuksiin kirjataan päivittäistä asiakastyötä kuten asiakastapaamiset, yhteydenotot sekä muut lastensuojeluasian hoitamiseen liittyvät työskentelyt. Olipa kyse esimerkiksi kotikäynnistä, puhelusta tai verkostopalaverista, tulee kirjauksesta ilmetä ajankohta, ketkä toimivat, missä ja mitä tapahtui sekä mitä sovittiin jatkosta. Kirjaukset tulisi tehdä reaaliaikaisesti. (Kääriäinen ym 2006, 18.)

Asiakaskertomus on luonteeltaan uudemmassa vanhempaan tapahtumaan etenevä ja sisältää siten historiatietoa asiakkuudesta. Rakenteeltaan asiakaskertomus on usein vapaamuotoisempi asiakirja ja tästä syystä sieltä voidaan saada sellaisia tietoja, mitä muihin asiakirjoihin ei kirjata. Hyvin tehty asiakaskertomus tukee muiden asiakirjojen kuten lausuntojen ja päätösten tekemistä. Esimerkiksi huostaanottotilanteesta tarvitaan asiakaskertomuksen tietoa aikaisemmin tehdystä työstä. (Laaksonen ym. 2011, 46 –47.)

3.3 Dokumenttien rajallisuus tiedon tuottajana

Vaikka asiakirjoja kirjoitetaan asiakkaita varten, on niillä kuitenkin oma institutionaalinen tehtävänsä. Asiakirjat ilmentävät instituution työtä ja ylläpitävät siellä tapahtuvia kohtaamisia. (Mäkitalo 2005, 444.) Asiakirjat ovat aina valikoitu kertomus asiakkaan tilanteesta ja tehdystä työstä. Ne tarjoavat siten vain osan asiakkaiden elämästä, eivät kaikkea tietoa. Asiakirjojen kautta tuotettu tieto on työntekijän tietoisesti tai tiedostamatta tehtyjä valikoituja huomioita tilanteista ja päätöksistä. (Kääriäinen ym. 2006, 10.) Taylor (2008, 36) toteaa, että lukeminen on yhtä lailla aktiivinen prosessia kuin kirjoittaminen, sillä lukijat voivat ymmärtää kirjoitetun tekstin merkityksen eri tavoilla. Sitä paitsi tekstin kirjoittamisessa valikoituu tietoa asiakkaan tilanteesta, myös lukiessa ymmärrämme tekstin sisällön tietyllä tavalla.

Tim Mayn (1999, 191–192) mukaan dokumentit ovat erilaisten sosiaalisten käytäntöjen kuvaajia, jossa kirjoittaja kuvaa dokumenttiin tapahtumia sekä ihmisten tekemiä ratkaisuja, pyrkimyksiä ja tarkoituksia. Dokumenteissa olevat yksityiskohtaiset tiedot ovat sidoksissa menneeseen ajankohtaan ja siihen liittyvään erityiseen tilanteeseen. Tuija Eronen (2012, 91) toteaa, että institutionaaliset dokumentit ovat aina fragmentaarista kerrontaa. Niiden kirjoittajalla on sekä valta, että vastuu dokumentin sisällöstä eli siitä, mitä ja miten asioita dokumenteissa kirjataan.

Myös Kääriäinen, Leinonen ja Metsäranta (2006, 48) kuvailevat asiakirjojen tuottamaa tarinaa fragmentaariseksi. Asiakirjoista on luettavissa se, mitä kulloinenkin kirjoittaja on tilanteessa nähnyt olennaiseksi dokumentoida. Mäenpää ja Törrönen (1996, 15) toteavat kirjaamistapojen erilaisuuden kertovan yksittäisten työntekijöiden erilaisista kirjaamiskäytännöistä ja kirjoittamisen tavoista, mutta myös eri toimipaikkojen erilaisista tavoista kerätä ja arkistoida tilanteita. Taylor (2008, 31–33) erittelee kirjaamisessa näyttämisen (showing) ja kertomisen (telling). Sosiaalityön kirjaamisessa Taylor näkee näitä molempia muotoja. Näyttämällä tarkoitetaan tapahtumien ja faktojen kirjoittamista. Kertominen sisältää näiden lisäksi asiantuntijan näkemyksen tilanteesta, kuten

esimerkiksi ovatko mustelmat voineet tulla tapaturman seurauksena ja miten lääkäri perustelee oman näkökantansa mustelmista tehtyyn tulkintaan. Sosiaalityön kirjaus voi siten sisältää sekä faktatietoa, että kannanottoa, johon ammattilainen on liittännyt perustelun näkemykseen.

Kääriäinen ym. (2006, 20 -21) nostavat esille, että liiallinen varovaisuus kirjaamisessa ja pelko väärin tulkitsemisesta saattavat köyhdyttää tilannearviointia. Silloin työntekijä helposti piilottaa oman ammatillisen näkemyksensä. Kirjaamisessa tulisi pyrkiä siihen, että kirjataan kaikki sillä hetkellä tiedossa olevat asiat, joita myöhemmin tarkennetaan, mikäli uutta tietoa syntyy. Hyvässä asiakirjatekstissä on moniäänisyyttä siten, että se tuottaa tietoa eri näkökannoista. Mikä on asiakkaan näkemys tilanteesta? Entä mikä on työntekijän näkemys?

Huuskosen, Korpisen ja Ritala-Koskisen (2010, 333 -334) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät nostivat sosiaalityön aukottoman dokumentoinnin haasteellisuutta. Lastensuojelun kirjo on moninainen, eikä tästä syystä voida kattavaa listaa dokumentoitavista asioista määrittää. Sosiaalityöntekijät tekevätkin kirjoittamisen hetkellä rajakäyntiä tärkeän ja poisjätettävän tiedon välillä. Dokumentoitava tieto tulee siten valituksi "jollain tuntumalla". Olennaisen erottaminen katsottiin olevan osa ammattitaitoa, sillä kaiken mahdollisen tiedon dokumentoiminen ei ole tarpeellista tai mielekästä. Myös Taylor (2008, 29) toteaa, että huolellinen dokumentointi tai kirjaamatta jättäminen tulevat erityisen tärkeäksi, jos asiat menevät huonoon suuntaan ja dokumentteja aikaisemmista tapahtumista tarvitaan todisteeksi.

Lastensuojelun asiakirjoja lukevat sosiaalityöntekijät ja muut lastensuojelun työntekijät sekä asiakkaat eli lapsi ja vanhemmat. Lapsen asiakkuustilanteesta riippuen asiakirjoja voivat lukea sijaishuollon työntekijät, sosiaalipäivystys sekä muut asiakkaan tilanteessa mukana olevat viranomaiset. Asiakirjoja voivat lukea myös hallinto-oikeus tai valvontaviranomaiset asian ollessa kyseisissä paikoissa käsittelyssä. Mikäli tutkija tekee asiakirjatutkimusta, voi hän myös luvanvaraisesti lukea asiakirjoja. (Lastensuojelun käsikirja 2016.) Joskus

lastensuojelun tekstiä voidaan hyödyntää myös vuosien päästä asiakkaan mahdollisia aikuisiän vaikeuksia läpikäydessä (Taylor 2008,37).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä lasten asumisesta dokumentoidaan lastensuojelun alkuvaiheen asiakirjoissa eli millaisia asioita niihin kirjataan lasten asumisesta ja asumisen muutoksista. Yleiskuvan muodostamisen jälkeen on lisäksi tavoitteena saada tarkempaa tietoa erityisistä teemoista asiakaskertomusten kautta. Tutkimuskysymykseni on

Mitä sosiaalityöntekijät lapsen tilanteesta dokumentoidessaan kirjaavat asumisesta ja miten sosiaalityöntekijän lastensuojelullinen arvio kiinnittyy asumisen kuvauksiin?

Tutkimukseni kehyksenä on lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ammatillinen rooli. Sosiaalityöntekijät dokumentoivat työtään asiakirjoihin, joiden tarkoituksena on olla työvälineenä lastensuojelun työssä. Siten sosiaalityöntekijän näkökulma lastensuojelullisesta huolesta on luonteva näkökulma tutkia kirjauksia. Tutkimuksessa katson tiedon rakentuvan vuorovaikutuksessa eli tutkimuksen näkökulmana on sosiaalinen konstruktionismi. Sosiaalinen todellisuus luodaan ihmisten välisessä arkisessa kanssakäymisessä. (Jokinen 2000, 16-17.) Sosiaalityöntekijät ovat kirjatessaan tehneet valintoja siitä, mitä dokumentoivat lapsen tilanteesta. Dokumentit kertovat näin ollen aina tietyn osan lapsen tilanteesta, jonka myös itse tutkijana tulkitsen tietyllä tavalla. Tieto asumisen kirjaamisesta rakentuu siten monitasoisessa vuorovaikutuksessa, johon ovat vaikuttaneet sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaaminen ja tämän jälkeen sosiaalityöntekijän valinta kirjaustilanteessa sekä viimeisenä vielä minun tulkintani tekstistä.

4.2 Aineisto ja sen kerääminen

Tutkimuksen aineistona on käytetty lastensuojelun alkuvaiheen asiakirjoja. Tutkimuksen aineiston keruu on tehty yhteistyössä suurehkon suomalaisen kaupungin kanssa. Asiakirjat luovutettiin minulle tutkimuksen ajaksi käyttöön siten, että ne tulostettiin sähköisestä järjestelmästä paperiversioksi, jonka jälkeen yläosasta leikattiin tunnistetiedot pois. Saadakseni käyttöön asiakirjat, hain tutkimuslupaa kyseisestä kaupungista. Tutkimuslupa myönnettiin minulle syyskuussa 2015. Aineistona on 111 palvelutarpeen arvioinnin yhteenvetoa kahden kuukauden ajalta (syys- ja lokakuu 2015) sekä kuuden lapsen asiakaskertomus palvelutarpeen arvioinnin ajalta.

Alkuperäinen suunnitelmani oli käyttää tutkimuksen aineistona yhden kuukauden ajalta palvelutarpeen arvioinnin yhteenvetoja. Ensimmäisen kuukauden yhteenvetojen tulostamisen yhteydessä kuitenkin todettiin, että vain noin puolelle ilmoituksen tehdyistä lapsista oli tehty palvelutarpeen arvioinnin yhteenveto. Tämä johtunee erilaisista syistä, kuten esimerkiksi lapselle aikaisemmin tehdystä arvioinnista tai ettei arviointi ollut vielä valmistunut. Ensimmäisen kuukauden yhteenvedot luettuani totesin, ettei aineisto ole vielä riittävän suuri, joten tutkimukseen päätettiin ottaa myös toisen kuukauden ajalta palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedot. Eskola ja Suoranta (1996, 35) puhuvat aineiston riittävyden arvioinnissa saturaatiosta. Saturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään, eikä aineisto siten enää tuota tutkimuskysymyksen näkökulmasta mitään uutta tietoa. Kahden kuukauden palvelutarpeen arvioinnit luettuani koin, että pystyn muodostamaan luotettavan yleiskuvan asumisen kirjaamisesta eli aineistoa lukiessani koin, että se alkoi toistaa itseään.

Aineistoksi muodostui siten 111 lapsen palvelutarpeen arvio. Lapset ovat 75:stä perheestä. Osassa arviointi oli tehty kaikille perheen lapsille, kun taas osassa arvio oli tehty vain yhden lapsen nimellä, vaikka perheessä olisikin ollut enemmän lapsia. Siten suuri osa perheistä on sellaisia, joissa on useampi lapsi, vaikka tilastollisesti 111 yhteenvetoa ja 75 perhettä antaisi toisenlaisen tiedon

perherakenteesta. Vaikka lähtökohtaisesti jokaiselle lapselle tehdään oma yhteenveto, selittävät vain yhdelle lapselle tehtyä arviota esimerkiksi ilmoitusperuste, mikä saattaa olla selkeästi yhtä lasta koskeva, kuten lapsen päihteiden käyttö. Lastensuojeluilmoitus voi myös koskea esimerkiksi vanhempien välisiä riitoja, jolloin arviointi on tehty vain kyseisten vanhempien yhteisille lapsille ja toisen puolison lapset on jätetty ulkopuolelle. Möller (2005, 89) toteaaakin, että lastensuojelutyössä joudutaan jatkuvasti pohtimaan, kirjataanko tapahtumat vain oirehtivalle lapselle vai perheen kaikille lapsille sekä käymään rajavetoa siitä, ketkä kaikki ovat osallisia arviointityöskentelyssä. Osallistuvatko esimerkiksi molemmat eronneista vanhemmista selvitykseen tekemiseen ja osallistuvatko mahdolliset uudet puoliset lapsineen?

Palvelutarpeen arviointien sisällöllinen laajuus vaihteli yhdestä neljään sivuun. Keskimäärin yhteenvedon sisältö mahtui kahdelle sivulle, sillä palvelutarpeen arviointien kokonaispituus oli noin 222 sivua. Arviointien laajuus riippuu paljon huolenaiheesta, sillä sen perusteella päätetään, kuinka laajana selvitys on tehtävä. Suppeimmillaan selvitys on tehty puhelun tai yhden toimistotapaamisen perusteella ja toisaalta laajana tehtynä selvitys on voinut sisältää useita tapaamisia ja kotikäyntejä.

Asumisen teema ei pääsääntöisesti ollut vahvasti esillä palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedoissa. Siten erittelin aluksi kaikki palvelutarpeen yhteenvedot, joissa asumista käsitellään enemmän kuin pelkästään toteamalla lapsen asuminen ja jossa oli tehty kotikäynti lapsen kotiin. Tämän jälkeen tarkistin, onko yhteenvedoissa saman perheen lapsia. Mikäli oli saman perheen lapsia, valitsin niistä perheen vanhimman lapsen. Oletukseni oli, että vanhempien lasten kanssa on keskusteltu asumisesta syvällisemmin kuin pienempien lasten kanssa ja siten lapsen mielipidettä olisi tuotu esille asiakaskertomuksessa. Tätä kautta uskoin saavani paremmin tietoa lapsen näkökulmasta. Tämän jaottelun perusteella sain kahdeksan palvelutarpeen arviointia, joissa lapsen tilannetta arvioitaessa asumisen teema ollut ollut olennaisesti esillä. Tämän jälkeen sosiaalitoimistossa katsottiin, oliko kyseisille

lapsille kirjattuna asiakaskertomus. Kaikille näistä lapsista oli asiakaskertomus kirjattuna, mutta yhden lapsen asiakaskertomus oli hyvin lyhyesti kirjattuna, eikä se tästä syystä olisi tuottanut lisätietoa tutkimukseen. Siten sitä ei otettu tutkimuksen aineistoon. Sosiaalitoimistossa tulostettiin seitsemän lapsen asiakaskertomus ja niistä poistettiin tunnistetiedot yläosasta, jonka jälkeen sain ne käyttööni tutkimuksen ajaksi. Luettuani asiakaskertomukset, valitsin niistä kuusi tutkimukseen ja yhden jätin tutkimuksen ulkopuolelle. Ulkopuolelle jätetty asiakaskertomus ei tuottanut asumisesta lisää tietoa suhteessa palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedon, mikä oli peruste, että vielä lopussa se jäi ulkopuolelle.

Tarkempaan tarkasteluun valikoitui siis näiden vaiheiden jälkeen kuuden lapsen asiakaskertomus. Kaikki lapset ovat eri perheistä. Asiakaskertomusten kokonaispituus oli 54 sivua. Yhden lapsen asiakaskertomuksen pituus vaihteli seitsemän ja kolmentoista sivun välillä. Lasten asiakaskertomukset on kirjattu palvelutarpeen arvioinnin aikana tehdyistä toimistotapaamisista, kotikäynneistä, puhelinsoitoista ja mahdollisista yhteydenotoista yhteistyötahoihin kuten päivähoidon. Valikoiduista asiakaskertomuksista ilmenee, että selvitys on tehty laajana siten, että tapaamisia ollut sekä kotona, että toimistolla. Tapaamisissa ollaan kokoonnuttu eri kokoonpanoilla. Kotikäyntien määrä on osassa ollut useampi kuin yksi. Osassa kotikäynti on myös tehty molempien vanhempien luokse vanhempien asuessa erillään.

4.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Tämä tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa tavoitteena on asumiseen liittyvän dokumentoinnin sisällöllinen ymmärtäminen. Tutkimusmenetelmäksi valitsin sisällönanalyysin, jonka avulla uskoin parhaiten saavani vastauksen tutkimuskysymyksiin. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 108) toteavat, että sisällönanalyysin kautta aineisto pyritään järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Tutkimukseni aineistona olevien lastensuojelun asiakirjojen päätarkoitus on olla työvälineenä lastensuojelun työssä. Asiakirjat soveltuvat tutkimuskäyttöön, mutta sisällöllisesti ne sisältävät paljon muutakin tietoa. Siten olen ensin karsinut

aineistosta pois tutkimukselle epäolennaisen tiedon, jota Tuomi ja Sarajärvi (2009, 109) kutsuvat aineiston pelkistämiseksi. Seuraavaa vaihetta sisällönanalyysissä kutsutaan aineiston ryhmittelyksi (emt. 110). Aineistoa ryhmittäessä olen luokitellut ryhmiin asumisen kirjauksia ja etsinyt niille yläkäsitteitä. Yläkäsitteet muodostettuani olen arvioinut niiden toimivuutta eli kuvaavatko yläkäsitteet sen alle sijoittuvia asioita ja ovatko asumisen kirjat oikean yläkäsitteen alla. Näiden vaiheiden jälkeen olen saanut aineiston tiivistettyyn muotoon.

Aloitin tutkimuksen tekemisen palvelutarpeen arvioinnin yhteenvetojen lukemisella, josta tavoitteenani oli saada yleiskuvaa lasten asumisen dokumentoinnista. Yleiskuvaa muodostaessani tein itseäni varten määrällistä kirjanpitoa asumisen kirjaamisesta eli ryhmitin palvelutarpeen yhteenvetojen sisältöjä määrällisesti eri ryhmiin. Tämän perusteella pääsin kiinni asumisen dokumentointiin eli mitä lasten asumisesta dokumentoidaan yleisellä tasolla ja mitä dokumentoidaan erityisellä lastensuojelullisen huolen näkökulmalla. Yleiskuvan muodostamisen jälkeen aloitin sisällön tarkemman tutkimisen ja valitsin aikaisemmin kertomallani tavalla kuuden lapsen asiakaskertomuksen tutkimuksen aineistoon. Asiakaskertomukset etenevät uusimmasta vanhimpaan tapahtumaan. Tästä syystä päätin, että luen asiakaskertomusten tekstit myös järjestyksessä vanhimmasta uusimpaan. Uskoin, että huomaan tekstin sisältöä eri tavalla lukiessani sitä toisinpäin.

Ensimmäisen lukukerran jälkeen aloitin lukemaan arviointeja uudelleen tehden samalla merkintöjä itselleni muistiin. Mietin, millaisten yläkäsitteiden alle ne voisivat sijoittua ja millaisia sisältöjä niihin lastensuojelun näkökulmasta liittyy. Aloin kirjata alustavaa analyysia, jonka jälkeen muokkasin vielä teemoja paremmin yhteen sopiviksi. Sisällönanalyysin tavoitteena on yleiskuvan luominen aineistosta, joten mietin, mitkä teemat tulevat mahdollisimman monen lapsen asiakirjassa esille. Kaikissa asiakirjoissa lapsen asuminen todetaan, osassa laajemmin, osassa vain muutamalla sanalla. Siten ensimmäinen teema on dokumentteihin kirjattu lapsen asuminen. Tämän alle muodostin kaksi

teemaa, jotka ovat ensin asumisen kirjaaminen osana lapsen perustietoja. Tämän jälkeen toinen alateema tarkoittaa näkökulman lapsen asumisen toteamiseen lastensuojelullisena huolena.

Seuraava teema liittyy lastensuojelutyön sisältöön ja se on koti lastensuojelun tilanearvion näyttämönä. Ensimmäinen alateema on kotikäynti osana palvelutarpeen arviointia, jossa määrällisesti todetaan, että kotikäynti tehty hieman yli puolessa arvioinneista. Kotikäynti on siten merkittävä asumiseen liittyvä teema asiakirjoissa. Kaksi muuta kotikäynnin alateemaa liittyvät kotikäynnin sisällölliseen kirjaamiseen. Ne ovat asumisolosuhteiden kirjaaminen kotikäynnin perusteella ja kotikäynti lapsen tapaamisen paikkana. Molemmat kaksi ensimmäistä teemaa (dokumentteihin kirjattu lapsen asuminen ja koti lastensuojelun tilanearvion näyttämönä) on muodostettu sekä palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedojen, että asiakaskertomusten kirjausten pohjalta.

Kolmas teema on muodostettu asiakaskertomusten kautta. Kolmannen teeman aineiston ollessa kuusi asiakaskertomusta, on siitä saadun tiedon luonne enemmän tapauskohtaisempi kuin kahden ensimmäisen teeman, jotka ovat määrällisesti huomattavasti suuremman aineiston pohjalta tuotettuja. Kolmas teema on asumisen epävakaas ja monipaikkainen asuminen lastensuojelullisena huolena. Alateemana ovat riitaisassa tilanteessa lapsen asumisen sopimukseton tila, vuoroasumisen epävakaas ja sosiaalityöntekijän kannanotot lastensuojelullisessa huolessa.

Sisällönanalyysin tehtyäni aloin kirjoittaa tutkimustuloksia. Tutkimustulosten käsittelyssä on paljon suoria lainauksia sosiaalityöntekijöiden kirjauksista. Halusin suorien lainausten kautta tuoda esille mahdollisimman hyvin dokumentoinnin tapaa, jolla sosiaalityöntekijät tuottavat asiakirjoihin tietoa lasten asumisesta.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on sisällöllisesti rikkaan tiedon saaminen. Tutkimukseni luotettavuutta lisää aineiston kattavuus, sillä 111 yhteenvetoa on laadulliseen tutkimukseen kohtalaisen suuri aineisto. Tämän suuruinen aineisto oli kuitenkin tarpeen, sillä asumiseen liittyvät teemat ovat useimmiten niukkasanaisesti kirjattuna. Palvelutarpeen arviointien pituus on myös rajallinen, joten se mahdollisti määrällisesti näin suuren aineiston.

Kyseessä oleva määrä on siten gradun laajuudessa tutkimuksessa hallittavissa.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 132 -133) kirjoittavat, että tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut ovat yhteen nivoutuneita. Uskottavuus rakentuu muun muassa siitä kautta, että tutkija raportoi tutkimustulokset ja käytetyt menetelmät tarkasti sekä viittaa aikaisempiin aiheesta tehtyihin tutkimustuloksiin. Tutkimuksessani olen kirjoittanut tutkimuksen prosessin ja siihen liittyneet valinnat mahdollisimman tarkasti esille. Tutkimustulosten raportoinnissa olen esittänyt suoran lainauksen ja siihen liittyvän tulkinnan selkeästi yhdessä. Tätä kautta olen pyrkinyt tuomaan esille mahdollisimman hyvin perustelun tulkinnalleni. Pohdinta ja johtopäätökset luvussa vertaan tutkimustuloksiani aikaisempiin tutkimuksiin ja mietin tämän tutkimuksen tuloksia suhteessa niihin.

Tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysi on mielestäni toimiva asiakirjatutkimukseen, missä aineisto on valmiina olemassa eikä sitä erikseen luoda tutkimusta varten. Teemoittelun kautta olen muodostanut kolme teemaa, jotka tulevat aineistossa laajasti esille. Varton (2005, 100) näkemyksen mukaan teemoittelussa voi olla ongelmallista se, että eri tutkijat voivat nähdä asiat eri tavoin ja saada tästä syystä samastakin aineistosta erilaisia tutkimustuloksia. Tämä on kuitenkin luonteenomaista laadulliselle tutkimukselle, jonka tavoitteena ei niinkään ole totuuden löytäminen vaan ilmiön kuvaaminen. Siten olen tutkimuksen kautta pystynyt tuottamaan kuvaa siitä, miten sosiaalityöntekijät dokumentoivat lastensuojelun alkuvaiheen asiakirjoihin lasten asumisesta ja miten lastensuojelullinen huoli asumiseen liittyen kirjautuu.

Tutkimuksen eettisyyteen liittyy, ettei kenenkään henkilöllisyys ole siitä pääteltävissä. Itse olen saanut asiakirjat käyttöni ilman tunnistetietoja. Tutkimuksessani ei mainita kaupungin nimeä, koska mielestäni sillä ei ole merkitystä. Olennaisempaa on tieto siitä, että kyseessä on suomalainen suurehko kaupunki. Tutkimuksessa olen käyttänyt suoria lainauksia sosiaalityöntekijöiden kirjauksista, mutta nimiä niissä ei olla mainittu. Päätin kirjoittaa sanoilla lapsi, äiti ja isä selventääkseni lukijalle ihmisten rooleja lainauksissa. Suorat lainaukset ovat melko lyhyitä, joten ne sisältävät niin vähän tietoa, ettei sitä voida yhdistää tiettyyn ihmiseen. Yhdessä lainauksessa olen käyttänyt nimeä tehden lainauksen sisällön siten helppolukuisemmaksi. Nimet ovat muutettuja kyseisessä lainauksessa.

Henkilötietolaki (523/1999) määrittelee vaitiolovelvollisuudesta ja siitä, että erityisesti arkaluonteisen aineiston käsittelyssä tulee olla huolellinen. Lisäksi tutkijan vaitiolovelvollisuus on myös tärkeä osa tutkijoiden ammattieettisiä normeja (Kuula 2011, 90–93). Vaikka tutkimuksessani on käytettävissä lastensuojelun asiakirjat ilman tunnistetietoja, koen, että vaitiolo ja salassapito ovat merkittävässä osassa tutkimuksessa. Ne velvoittavat minua tutkijana läpi tutkimuksen ajan ja myös sen jälkeen. Aineisto on ollut minulla käytettävissä tutkimuksen ajan, jonka jälkeen luovutin aineiston takaisin kyseessä olevan kaupungin sosiaalitoimistoon. Aineisto säilytettiin lukollisessa kaapissa tutkimuksen ajan siten, ettei ulkopuolinen ole voinut niitä lukea.

5 DOKUMENTTEIHIN KIRJATTU LAPSEN ASUMINEN

5.1 Asuminen osana lapsen perustietoja

Kaikissa palvelutarpeen arvioinneissa kirjataan lapsen asumisesta. Osassa on vain maininta asumisesta ja osassa taas asuminen on laajemmin esillä. Lapsen ja perheen yksilöllinen tilanne vaikuttaa siihen, miten laajasti asumiseen liittyvät teemat ovat sosiaalityöntekijöiden kirjauksissa esillä. Vähäisimmillään asumisesta todetaan, kenen kanssa lapsi asuu. Huolenaiheen ja perhetilanteen perusteella asumisen toteamiseen liitetään myös ero/riitatilanteisiin, ympäristöön tai normista poikkeaviin asumisratkaisuihin liittyvää dokumentointia. Palvelutarpeen arvioinneissa pääpaino on tämän hetkisessä asumisessa, mutta osassa arvioinneista on tuotu esille jonkin verran aikaisempaa asumista. Asiakaskertomuksiin tieto asumista kirjautuu tarkemmin. Niissä tuodaan enemmän esille asumiseen liittyviä muutoksia, osapuolten näkökulmia ja muutosten syitä. Lisäksi varsinkin asiakaskertomuksissa tulee esille lapsen asumisen epävakaus ja monipaikkaisuus. Asiakaskertomuksista näkyy lapsen rooli asumisen muutostilanteissa, sillä muutokset lapsen asumiseen tulevat aikuisten elämäntilanteissa tapahtuneiden muutosten ja päätösten myötä.

Lapsen asuminen todetaan sosiaalityöntekijöiden kirjauksissa ihmissuhteiden kautta kuten "*Lapsi asuu äidin kanssa*" ja mikäli on sisarruksia, he mainitaan myös. Tämän tyyppinen kirjaaminen kategorioi perhettä tiettyihin ryhmiin muodostaen tietyyttypistä kuvaa lapsen perheestä. Kirjauksissa voivat näkyä asumismuoto ja huoneiden lukumäärä, mutta läheskään aina näitä ei kirjata. Tutkimuksen aineistossa neljän (4/111) perheen yhteenvedoissa oli kirjattu asumismuoto (omakotitalo, rivitalo tai kerrostalo) sekä kaupunginosa. Asumismuodon ja kaupunginosan merkitys ei siten lastensuojelullisesta näkökulmasta ole muodostunut tärkeäksi tiedoksi kirjaamisessa.

Kuvattaessa asumista perhesuhteiden kautta sosiaalityöntekijät käyttävät sanaa yksinhuoltaja vähän, mutta kuitenkin jonkin verran. Seuraavissa kirjauksessa

yksinhuoltaja sanan käyttöön liittyy huoli äidin jaksamisesta. Se, että huolehtii yksin lapsesta ja kodista, tuo enemmän ymmärrystä sille, että vanhempi on väsynyt. Yksinhuoltaja joutuu kantamaan yksin vastuun niistä asioista, joista usein jakaa vastuun kaksi vanhempaa. Äidin jaksaminen puolestaan on tärkeä asia lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta ja tästä syystä se tuodaan kirjauksessa esille.

"Äiti on kolmen lapsen yksinhuoltaja. Äiti kertoo olevansa väsynyt".

"Äidin jaksamisesta 4 lapsen yksinhuoltajana oltiin huolissaan hänen erottuaan huumeita käyttävästä lasten isästä".

Lapsen muutosta kirjattiin 17 (17/111) lapsen yhteenvedossa. Suurimmassa osassa näistä lapsen muutto tapahtui selvityksen aikana tai vähän sitä ennen. Kolmessa yhteenvedossa muuttamisen kirjaamiseen liittyy keskustelu perheen verkostosta eli siitä, onko perheellä lähellä tukiverkostoa. Kahdessa muuton kirjaus liittyy vanhempien eroon ja lapsen huoltajuuteen.

Asumista, pihaa ja lähiympäristöä on selvästi kuvattu enemmän, mikäli lapseen liittyvissä huolenaiheissa on ollut niihin liittyvä maininta. Yhdessä (1/111) arvioinnissa huolenaiheena oli lasten leikkiminen kaupungin joutomaalla. Tällöin kuvattiin naapurustoa, isojen teiden läheisyyttä ja pihan arkkitehtuuria tavanomaista tarkemmin. Palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedo on siten vastaus ilmoituksessa oleviin huolenaiheisiin.

Ero- ja riitatilanteet ovat yleisiä tutkimuksen aineistossa, sillä 71/111 lapsen vanhemmat asuivat erillään. Lisäksi 14/111 lapsen arvioinnissa, joiden vanhemmat asuivat yhdessä, kirjattiin vanhempien parisuhteeseen liittyvän riitaisuutta. Yhdessä palvelutarpeen arvioinnissa todettiin perheen hakeneen lyhytaikaisesti apua turvakodista. Vanhempien ero- ja/ tai riitatilanteita on ollut siten kirjausten perusteella 85%:n lapsen tilanteessa. Vanhempien eroon liittyvät tilanteet todetaan osana lapsen elämäntilannetta tuoden samalla esille erotilanteen ajankohtaisuutta. Lastensuojeluun näkökulmasta katsoen

erotilanteen ajankohtaisuus on asia, johon kiinnitetään huomioita dokumentoidessa.

"Vanhemmat ovat muuttaneet erilleen marraskuussa 2014".

"isä ja äiti ovat eronneet seitsemän vuotta sitten".

Eron jälkeen lapsen asuminen muuttuu ja monipaikkaistuu. Sosiaalityöntekijät kirjaavat palvelutarpeen arviointiin lapsen sen hetkisen asumisen eli kumman vanhemman luona lapsi tällä hetkellä asuu. Lapsen asumisesta etävanhemman luona kirjataan usein vain maininta kuten

"tapaa isäänsä joka toinen viikonloppu".

Kirjaus on kuitenkin merkityksellinen, sillä sen kautta tuodaan esille, että isä kuuluu lapsen elämään. Tämä on lapsen näkökulmasta merkittävä tieto. Osittain sosiaalityöntekijät toivat kuitenkin kirjaamisessa tarkemaan tietoa isän luona asumisesta. Seuraavassa kirjauksessa kiinnitetään huomiota fyysisiin välimatkoihin ja tapaamistiheyteen.

"Lapsi asuu viikot äitinsä luona Turussa (paikka muutettu) ja viikonloput isän luona Naantalissa (paikka muutettu)"

Tässä kirjauksessa lapsen ollessa joka viikko isällään, on haluttu tuoda esille, ettei lapsen kulkema matka ole kovin pitkä. Erilaisen merkityksen tapaaminen saisi lapsen asumiseen, jos lapsi säännöllisesti kulkisi esimerkiksi 300 kilometrin matkan toisen vanhemman luokse.

Yksi eron jälkeinen asumisratkaisu on vuoroasuminen, mikä on aikaisempien tutkimusten perusteella yleistynyt. Vuoroasumisen yleisyyttä ei aineistosta pysty määrittämään vaihtelevien kirjausten johdosta. Aineistossa on selkeästi viiden lapsen (5/111) kirjauksissa maininta vuoroasumisesta. Vuoroasumista oli voinut olla myös useamman lapsen elämässä, mutta sitä ei ole kirjattuna.

Mikäli lapsen asuminen on tavalla tai toisella poikkeavaa, liitetään asumisen toteamiseen peruste asumisjärjestelylle. Seuraavassa tilanteessa lähellä täysi-

ikäisyyttä olevan lapsen omillaan asumista perustellaan lapsuudenkodin ahtauden ja asunnon paremman sijainnin perusteella.

"Lapsi asuu omillaan mummunsa asunnossa. Lapsen omilleen muuton taustalla on lapsen lapsuuden kodin ahtaus ja lisäksi oma asunto sijaitsee lähellä lapsen koulua".

Toisessa kirjauksessa puolestaan tuodaan esille, miksi lapsi asuu mummunsa kanssa. Lapsen asuessa mummulla, voi asumisratkaisu olla perheen kesken tehty ratkaisu ilman, että siihen liittyisi lastensuojelun sijoituspäätös.

"Lapsen äiti ei kykene oman elämäntilanteensa vuoksi pitämään huolta lapsesta ja isä on tällä hetkellä vankilassa, joten mummu hoitaa lasta ja tämän sisarruksia".

Seuraavasta kirjauksesta käy ilmi, että normista poikkeavalle asumisratkaisulle liitetään peruste myös tilanteessa, jossa lapsi asuu molempien vanhempiansa kanssa. Vaikka kirjauksessa ei suoraan perustella perheen asumisratkaisua eli isän asumista viikot toisella paikkakunnalla, tuodaan kuitenkin ratkaisua ymmärrettävämmäksi kirjaamalla ratkaisuun vaikuttavia tekijöitä, jotka sitovat perhettä asuinpaikkakunnalleen.

"Lapsi asuu omakotitalossa äidin, isän ja pikkusiskon kanssa. Perheen äiti ja isä ovat vakituisissa työpaikoissa ja pikkusisko samassa koulussa lapsen kanssa. Isä tekee töitä paljon toisella paikkakunnalla ja asuu käytännössä viikot siellä."

Väestön monikulttuurisuus tuli esille, sillä aineistossa oli perheitä, jotka olivat hiljattain muuttaneet Suomeen tai joko toinen tai molemmat vanhemmista olivat ulkomailta. Poikkeavana tilanteena todettiin kahdessa arvioinnissa toisen vanhemman tilapäinen oleskelu ulkomailla joko työn tai sukulaisten tapaamisen vuoksi, jolloin toinen vanhempi ei pystynyt osallistumaan palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen. Lisäksi aineistossa oli kaksi perhettä, jotka oleskelivät koko kesän toisessa maassa. Sosiaalityöntekijät ovat siten halunnettu tuoda

kirjauksessaan esille ulkomailla oleskelua, koska lapsen arjen toimintoihin vaikuttaa, mikäli asumiseen liittyy pidempiaikaista oleskelua toisessa maassa ja kulttuurissa tai mikäli toinen vanhemmista on väliaikaisesti pitkään toisessa maassa.

Palvelutarpeen arvioinneissa on lapsen tilanne (sisältäen asumisen) kirjattu tiivistettyyn yhteenvetomuotoon, kun taas asiakaskertomuksessa on kirjaus jokaisesta tapaamisesta. Asiakaskertomus on siten luonteeltaan tarkempaa informaatiota antava ja siitä tulevat paremmin esille lapsen elämässä aikaisemmin tapahtuneet muutokset. Seuraavan perheen asiakaskertomuksessa tulee hyvin esille lapsen näkökulma muuttotilanteessa. Perhe etsii uutta asuntoa ja tästä syystä lapsen kanssa on keskusteltu mahdollisesta muutosta. Kirjauksesta ilmenee, että kaverit ovat hyvin tärkeitä. Muuttaminen samankin kaupungin alueella voi tarkoittaa lapselle kaveripiirin ja koulun muutosta. Lapsi ei omatoimisesti pysty kulkemaan pitkiä matkoja, joten ympäristön muutos vaikuttaa lapseen, vaikka esimerkiksi perhesuhteissa ei tapahtuisikaan muutoksia. Oman tilan tärkeys on myös tärkeä asia, minkä lapsi nostaa esille.

"Tyttö kertoo, että oma huone olisi kiva, nyt ovat siskon kanssa samassa. Tytöllä on paljon kavereita, eikä tämän vuoksi haluaisi muuttaa kovin kauas nykyisestä kodista".

Seuraavassa asiakaskertomuksen kirjauksessa tulevat esille useat muutokset lapsen asumisessa. Kirjaukseen on liitetty myös aikamäärettä parisuhteen keston ja erotilanteen tuoreuden suhteen sekä arvioitu tilannetta lapsen näkökulmasta.

"Äiti on ollut parisuhteessa maaliskuusta 2015 Matti (nimi muutettu) nimisen miehen kanssa. Matilla on kolme lasta, 5v, 3v ja 2v, jotka ovat isänsä luona joka toinen viikonloppu. Aluksi lapset olleet toisiaan kohtaan vieraskoreita, nyt uskaltavat näyttää jo muunkinlaisia tunteita. Lapsi tapaa isäänsä Villeä (nimi muutettu) joka toinen viikonloppu".

Päivähoitoikäisen lapsen asiakaskertomuksesta käy ilmi, miten asumiseen liittyvä epävakaas tulee lapsen elämään aikuisten tekemien ratkaisujen myötä. Pienen lapsen asumista luonnehtii toistuvat muutokset, jolloin asuminen on epävakaata. Lapsen vanhemmat ovat eronneet. Lapsi asuu nyt äitinsä ja mummunsa kanssa, mutta siihen on tulossa todennäköisesti muutos. Isän tapaamisten osalta lapsen elämään on myös tullut muutos, sillä lapsi tapaa isäänsä nykyisin useammin kuin ennen. Kirjaus ei kerro, millä aikavälillä muutokset ovat tapahtuneet. Muutokset on kirjattu aikuisen näkökulmasta: isän toive tiheämmästä tapaamisesta ja äidin toteamus, että isovanhemman muutto on hyvä äidin itsenäistymisen kannalta. Kun asuminen ja sen muutokset todetaan aikuisten näkökulmasta, jää lapsi osittain näkymättömäksi osapuoleksi, joka seuraa asumisen muutoksissa vanhempiaan.

"Äidin äiti asuu vielä äidin ja lapsen kanssa, mutta hakee parhaillaan uutta asuntoa. Äidistä tuntuu, että hänen oman äitinsä muutto on hyvä asia itsenäistymisen kannalta".

"Aluksi lapsi oli isällään joka toinen viikko mutta isän toiveesta lapsi tapaa nyt isää joka viikko".

Sekä asiakaskertomuksissa että palvelutarpeen arvioinneissa asuminen todetaan lapsen ihmissuhteiden kautta. Asiakaskertomuksissa asumisen toteaminen jatkuu kuitenkin siihen liittyvien muutosten, tunteiden, näkökulmien ja syiden tarkemmalla erittelyllä. Palvelutarpeen arvioinnissa asumisen kirjaamiseen näyttäisi liittyvän tiettyjä säännönmukaisuuksia. Asumisen ja sen muutosten kirjaukset ovat yhteydessä siihen, onko asia tällä hetkellä ajankohtainen tai onko asialla tällä hetkellä merkitystä lapsen kokonaistilanteeseen. Asumisen kirjaamiseen osana lapsen perustietoja liittyy perheen kategoriointia tietyn tyyppisiin perheisiin. Mikäli lapsen asuminen on jollain tavalla poikkeavaa, kirjauksissa halutaan tuoda esille tilanteen ymmärrettävyyttä eli perustellaan tilannetta.

Asumisen monipaikkaisuus tulee esille varsinkin erotilanteiden kirjauksissa, jossa todetaan, kumman vanhemman luona lapsi asuu ja millä tavalla on toisen vanhemman luona. Asumisen epävakaus tulee esille perhesuhteiden kautta, kun kirjataan vanhemman parisuhteissa tai olosuhteissa tapahtuvia muutoksia. Lapsen asumiseen liittyvät muutokset eivät yleensä ole lapsesta johtuvia, vaan ne tulevat lapselle eteen vanhempien muuttuneiden tilanteiden myötä.

5.2 Yleisestä erityiseksi - asumisesta tulee lastensuojelullinen huoli

Palveluntarpeen arvontien yhteenvedoissa yhdeksän lapsen (neljän perheen) kohdalla pääasiallisena huolena selvityksen alkaessa on asuminen. Sosiaalityöntekijöiden kirjauksista käy ilmi, että asumiseen liittyvissä tilanteissa yhteistä on perheen oma aktiivisuus avun hakemisessa. Kaikkien neljän perheen lasten asiakirjoihin on kirjattu, että lastensuojeluasia on tullut vireille äidin otettua yhteyttä lastensuojeluun. Avun hakija oli nimenomaan äiti, vaikka kahdessa neljästä perheestä asui myös isä. Asumiseen liittyvien huolien kirjauksessa näkyy paitsi perheen oma aktiivisuus, myös jo alkutilanteessa selkeä määritelmä avun tarpeesta. Asumisen liittyvät neljä huolta jakautuvat siten, että yksi niistä liittyy asumisen terveydellisiin seikkoihin ja kolme taloudellisiin edellytyksiin. Lisäksi asumiseen liittyviä terveydellisiä seikkoja oli perheiden ero- ja riitatilanteissa. Riitaisissa perhetilanteissa terveydellinen huoli kietoutui suurempaan kokonaisuuteen, eikä huoli siten ollut niin selkeästi määriteltävissä ja ratkaistavissa.

Ensimmäisessä kirjauksessa tulevat esille terveydelliset huolet asumisessa. Kirjauksessa tuodaan esille asuntoon liittyvät homeongelma, johon perheen äiti on yrittänyt löytää ratkaisua. Tilanteen pitkittyessä äiti otti itse yhteyttä lastensuojeluun ja haki apua huoleensa. Asumiseen liittyvä ongelma on kirjattu konkreettisesti. Kirjauksessa kuvataan sekä lasten että äidin hyvinvoinnin näkökannasta nykyistä tilannetta, millä tuodaan esille asumiseen liittyvää

lastensuojelullista huolta. Äiti huomioi mahdollisessa muuttotilanteessa lapsen näkökulmaa siten, että heidän lähiympäristö säilyisi kuitenkin samana.

"Äiti otti itse yhteyttä sähköisen kanavan kautta. Äidin suurimpana huolena oli arvioinnin alkaessa asumisongelmat. Perhe asui n. 80 neliön rivitaloasunnossa. Asunnossa on ollut vesivahinkoja ja homeongelmaa ja sekä äiti että lapset ovat oireilleet jo jonkin aikaa tilanteesta. Myöskään ilmastointi sekä jääkaappi ei toimi ja äiti on soittanut huoltoon turhaa useita kertoja. Molemmilla lapsilla on ollut pitkittyneitä flunssia, toisella tullut korviin rakkuloita ja kuulo-ongelmia. Kaikilla heillä on astmaa. Äiti kertoo tilanteen rassaavan häntä kovasti ja hän toivoisi pääsevänsä lasten kanssa muuttamaan johonkin lähialueelle, jotta lasten koulu ja kaveripiiri pysyisi samana".

Toinen ryhmä asumiseen liittyvissä huolissa liittyi asumisen taloudellisiin edellytyksiin. Seuraavassa yhteydenottaja on äiti, jolla on selkeä huoli: vakinaisen asunnon puute ja sen vaikutus lapsen koulupaikkaan.

"Äiti oli soittanut ja kertonut huolestaan lapsen koulupaikasta ja vakinaisen asunnon puutteesta perheen muuton vuoksi".

Äiti oli myös kertonut puhelimesta, että ovat muuttaneet toiselta paikkakunnalta kesän aikana, koska siellä oli tullut vuokravelkaa ja naapurit olivat valittaneet häiriöstä. Myöhemmästä kirjauksesta käy ilmi, että äidin yhteydenoton jälkeen sosiaalityöntekijä kysyi lapsen asumiseen liittyvää huolta myös edellisestä kotikunnasta. Siten asumiseen liittyvän huolen kirjaukseen muuton yhteydessä kirjattiin myös yhteydenotto edelliseen kotikuntaan.

Näiden lisäksi kahdessa perheessä on huolena taloudelliset edellytykset. Toisessa nelilapsinen perhe koki asuntonsa pohjaratkaisun hankalaksi tilantarpeeseen nähden ja heillä oli taloudellisia huolia. Tällöin äiti oli yhteydessä lastensuojeluun kysyäkseen apua. Toisessa perheessä oli puolestaan kysymys häätötilanteesta, jonka vuoksi äiti haki toimeentulotukea ja ohjautui sitä kautta

lastensuojelun sosiaalityöntekijälle. Myöskin näissä tilanteissa asumiseen liittyvän huolen kirjaukseen liittyi selkeä määritelmä tilanteesta jo alkuvaiheessa.

Jokaisen yhdeksän lapsen asumiseen liittyviin ongelmiin löydettiin selvityksen aikana ratkaisuja, eikä lastensuojelun asiakkuus alkanut. Asumisen ollessa pääasiallinen huoli, näyttää siltä, että ne ovat suhteellisen helposti ratkaistavissa. Lasten asumiseen liittyviä huolena aiheita oli muutoinkin, mutta ne eivät olleet pääasiallinen ilmoitusperuste.

Asumiseen liittyvät terveydelliset seikat tulivat aineistossa lisäksi esille riitaisassa perhetilanteessa. Silloin pääasiallinen huoli ei kuitenkaan ollut asuminen. Muutamissa tilanteissa riita kärjistyi siten, että tilanteeseen liittyi sosiaalipäivystyksen interventio.

"Perheen palvelutarpeen arvio alkoi, kun sosiaalityöntekijät saivat lastensuojeluilmoituksen perheessä tapahtuneesta väkivaltatilanteesta. Vanhempien välillä oli ollut riitaa, joka oli kärjistynyt siten, että isä oli väkivaltainen äitiä kohtaan."

14 (14/111) lapsen tilanteessa ero oli tapahtunut juuri ennen selvityksen aloittamista tai selvityksen aikana. Yhden lapsen perheessä todettiin erotilanteen luontoiseksi, että lapselle avattiin lastensuojelun asiakkuus siihen saakka, että käynnit perheneuvolassa pääsevät alkamaan. Kirjausten perusteella lastensuojelun alkuarvioinnin vaiheessa vanhempien kanssa käydään jonkin verran riitoihin liittyvää työskentelyä, mutta pidempiaikaiseen käsittelyyn ei lastensuojelussa ole välineitä. Usein erotilanteissa lapsen yhteenvetoon kirjataan ohjaus perheneuvolaan tai eroryhmiin.

Sosiaalityöntekijöiden kirjauksissa asumiseen liittyviin huoliin liittyi perheen oma aktiivisuus, sillä kirjauksiin merkittiin, että äidit olivat itse ottaneet yhteyttä lastensuojeluun. Kirjauksista näkyi ongelman selkeä määrittely jo arvioinnin alkuvaiheessa. Lisäksi on huomioitava, että asumiseen liittyvää keskustelua huolen näkökulmasta on aineistossa perheiden ero- ja riitatilanteissa. Asumiseen liittyvä huoli ei silloin ole niin selkeästi ratkaistavissa.

Palvelutarpeen arvioinnissa kirjataan, alkaako asiakkuus selvityksen päätyttyä. Aineiston lapsista 22:lla (22/111) alkoi lastensuojelun asiakkuus. Asumiseen liittyvät kysymykset eivät olleet asiakkuuden alkamisen perusteita, vaan niihin pystyttiin löytämään ratkaisuja jo selvitysvaiheessa. Yhden lapsen tilanteessa avattiin asiakkuus siihen saakka, että perheneuvolakäynnit alkavat. Tällöin yhtenä perusteena olivat terveydelliset huolet, mitkä liittyivät riitaisaan eroon. Lastensuojelun asiakkaaksi tulevista lapsista 13:n vanhemmat olivat eronneet ja yhdeksän vanhemmat asuivat yhdessä. Siten tässä aineistossa vanhempien erillään asuminen ei merkittävästi enemmän johtanut lastensuojelun asiakkuuksiin, vaikkakin hieman enemmän uusia alkavia asiakkuuksia oli eroperheillä.

6 KOTI LASTENSUOJELUN TILANNEARVION NÄYTTÄMÖNÄ

6.1 Kotikäynti osana palvelutarpeen arviointia

Yli puolessa (61/111) tutkituista lastensuojelun arvioinneista mainittiin tehty kotikäynti. Kotikäynti oli kirjattu eri tavoilla. Osassa selvityksistä tapaamiset ja mahdollinen kotikäynti oli lueteltu yhteenvedon alussa, osassa tapaamiset puolestaan mainittiin tekstin sisällä. Vähäisimmillään kotikäynnistä kirjattiin yhteenvedoon vain maininta, että sellainen on tehty, esimerkiksi *"Kotikäynti 19.9"*. Pääsääntöisesti kotikäynnistä kirjoitettiin kuitenkin myös yhteenvedoon tarkemmin. Kotikäynnin liittyminen palvelutarpeen arviointiin on yhteydessä ilmoituksen perusteena olevaan huoleen, sillä sen perustella päätetään selvityksen laajuudesta ja sisällöstä.

Kotikäynnin merkityksen tarkemmassa tarkastelussa muodostin kaksi alateemaa kotikäynnille, jotka ovat asumisolosuhteiden kirjaaminen kotikäynnin perusteella ja kotikäynti lapsen tapaamisen paikkana.

6.2 Asumisolosuhteiden kirjaaminen kotikäynnin perusteella

Vaikka kotikäynti tehtiin yli puolessa tutkituista palvelutarpeen arvioinneista, on fyysisiin asumisolosuhteisiin liittyvää kirjausta vain yhdeksän (111:sta) lapsen yhteenvedoissa. Mikäli asumisolosuhteisiin liittyviä kirjauksia oli yhteenvedossa, oli niitä myös kyseessä olevan lapsen asiakaskertomuksissa. Sosiaalityöntekijät näkevät kotikäynnillä lapsen kodin ja muodostavat sen perusteella käsityksen lapsen asumisolosuhteista. Sosiaalityöntekijät tulevat kuitenkin vain harvoin (9/111) siihen tulokseen, että kotikäynnillä muodostettu arvio lapsen asumisolosuhteista dokumentoidaan.

Kirjaukset asumisolosuhteista jakautuvat kahteen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä kirjataan asunnon siisteydestä /kauneudesta, johon liittyy vanhemman

voimavarat huolehtia kodista. Toinen ryhmä liittyy puolestaan asunnon kokoon. Osittain nämä kaksi ryhmää kuitenkin kietoutuvat yhteen siten, että molempiin liittyvää kirjausta on dokumentoitu saman lapsen asiakirjoihin. Siisteydestä on kirjattu kuuden lapsen asiakirjoihin ja asunnon koosta viiden lapsen asiakirjoihin. Siten molempiin ryhmiin liittyvää kirjausta on kahden lapsen asiakirjoissa.

Kolmen perheen lasten yhteenvedoissa kirjataan, että asunto on siisti. Yhdessä näistä on lisäksi maininta *"pieni, mutta siisti koti"*. Asunnon siisteys on hyvin henkilökohtainen käsitys. Se, mikä jollekin on siisti asunto, ei välttämättä toisen mielestä ole sitä. Lastensuojelutyön näkökulmasta siisteys ei kuitenkaan ole lähtökohtaisesti lastensuojelullinen huoli, vaikkakin viihtyvyyteen sillä voidaan katsoa olevan merkitystä. Olennaista on, liittyykö siisteyteen erityispiirteitä. Esimerkiksi konttausiässä olevan lapsen perheessä tulee lattiatason turvallisuus ottaa erityisesti huomioon.

Seuraavassa kirjauksessa tulevat esille kodin siisteys ja viihtyvyys. Perhe on juuri muuttanut uuteen asuntoon. Kuvaus asumisolosuhteista on myönteinen ja siinä kiinnitetään huomioita asunnon viihtyvyyteen. Kirjaus myös tuo esille, että äiti on saanut nopeasti uuden asunnon kuntoon eli hänellä on ollut voimavaroja huolehtia kodista. Kirjaus koskee kahta palvelutarpeen arviointia, sillä kyseessä kaksilapsinen perhe. Kirjaukseen liittyy myös moniäänisyys. Sosiaalityöntekijät kokevat asunnon kauniiksi, mutta äiti puolestaan kokee sen vielä olevan keskeneräinen. Äiti itse tuottaa tyytyväisyyttä siihen, että on pystynyt sisustamaan uutta kotiaan ja keksinyt edullisia sisustusratkaisuja. Muutos on iso, koska edellinen kotikäynti on tehty asuntoon, jossa perhe kärsi homeongelmasta. Silloin keskustelu keskittyi homeongelman aiheuttamaan harmitukseen, oireisiin ja uuden asunnon saannin vaikeuteen. Kotia ei silloin kuvattu ulkoisesti.

"Äiti oli saanut asunnon jo hyvin kauniisti laitettua, tosin vielä omasta mielestään oli keskeneräistä. Äidille visuaalinen ulkonäkö on tärkeää ja hän on tottunut tekemään edullisia sisustusratkaisuja."

Yhden lapsen tilanteessa oli selkeitä siisteyteen ja järjestykseen liittyviä huolia, mitkä eivät ole koko aineistossa ole tyypillisiä, mutta tutkimuksen näkökulmasta mielenkiintoisia. Kotikäyntiin liittyvässä kirjauksessa tuodaan esille lapsen isän asunnon puitteita. Alussa mainitaan epäsiisteydestä ja sekaisuudesta. Epäsiisti viittaa likaan tai tiskeihin ja sekaisuus puolestaan enemmän siihen, että tavarat eivät ole paikoillaan. Lause jatkuu kirjauksella olohuoneessa olevasta potasta, kyljellään olevasta pinnasängystä ja syöttötuolista, millä tuodaan käytännön esimerkin tasolle asunnon puitteita. Kirjaukseen liittyy myös huomio, ettei kyseille tavaroille pitäisi olla käyttöä ottaen huomioon lapsen ikä. Kotikäyntikirjauksen loppuosaan sosiaalityöntekijä on kirjannut myös ammattilaisen kannanoton perustuen epäsiisteyteen ja sekaisuuteen.

"koti on epäsiisti ja sekainen, lisäksi olohuoneessa on potta, pinnasänky kyljellään ja syöttötuoli. Näitä ei lapsen pitäisi ikäänsä (3,5v) nähden enää tarvita."

"kotikäynnillä herää huoli isän jaksamisesta ja voimavaroista huolehtia lapsesta ja kodista".

Samassa perheessä tehtiin kotikäynti myös äidin luokse sen jälkeen, kun äiti oli kertonut miettineensä lapsen virallista muuttoa hänen luokseen. Äidin luona tehtyyn kotikäyntiin liittyvät kirjat ovat hyvin positiivisia ja antavat vaikutelman, että lapsen on siellä hyvä olla.

"lapsi tervehti reippaasti sosiaalityöntekijöitä ja halusi esitellä omaa huonettaan"

"kauniisti, tyttömäiseen tapaan kalustettu ja sisustettu". (lapsen oma huone)

Lapsen halu näyttää omaa huonetta kuvaa sitä, että lapselle oma tila on tärkeä. Kirjauksessa kuvataan kauniista tyttömäisestä sisustuksesta, mikä viittaa siihen, että asunto on siisti ja viihtyisä. Kotikäynti äidin luokse antaa aivan toisen vaikutelman kuin isän luokse tehty kotikäynti. Lapsella näyttäisi kirjausten

perusteella olevan hyvin erityyppiset asumisen puitteet äidin ja isän luona. Mielenkiintoista on, ettei äiti ollut vielä selvityksen alussa kovin huolestunut lapsen isän luona olosta. Äiti puolusti alkuvaiheessa ja toi esille isän tämän hetkisiä voimavaroja. Äidin puheesta käy selvästi ilmi vastustus sosiaalityöntekijöiden huolta kohtaan ja hän haluaa selittää lapsen isän tilannetta ymmärrettävämmäksi. Äiti puhuu turvallisuudesta. Lapsella on hänen näkemyksensä mukaisesti turvallista isän luona, vaikkakin isän luona on sotkuista.

"isän luona on turvallista eikä äiti ole huolestunut tilanteesta lapsen näkökulmasta. Asunnon sotkuisuuden taustalla on äidin mukaan se, että isän pesukone on mennyt rikki, eikä isä ole muutoinkaan jaksanut viime aikoina pitää asuntoa siistinä".

Seuraavat kirjaukset liittyvät asunnon kokoon. Sosiaalityöntekijöiden kirjatessa asunnon pienestä koosta, tuodaan siinä kuitenkin samalla positiivista viestiä asumisesta. Perheet ovat itse tyytyväisiä tämän hetkiseen asumiseen. Ensimmäisessä kirjauksessa perhe on tuonut esille, että asuntoa laajennetaan vähitellen. Toisessa kirjauksessa on puolestaan kyse vauvaperheestä, joka tällä hetkellä vielä kokee kaksion tilat riittäväksi.

"asuvat pienessä niukasti varustellussa asunnossa, jota isä laajentaa vähitellen resurssien mukaan"

"asuvat kaksiossa. Vanhemmat tyytyväisiä asuntoon".

Kahden lapsen (samaa perhettä) asiakaskertomuksessa käydään hienotunteista keskustelua vanhempien tekemästä asumisratkaisusta riitaisassa erotilanteessa. Asumiseen liittyvä keskustelu liittyy asumisjärjestelyihin ja tilan käytännöllisyyteen/ kokoon. Perheen asumisen sosiaalityöntekijä on kirjannut seuraavin sanoin:

"Asumat samassa talossa sen eri kerroksissa".

Kirjauksen edetessä käy ilmi, että vaikka sosiaalityöntekijät eivät suoraa ilmaise huoltaan kyseiseen ratkaisuun, he kuitenkin esittävät kysymysmuodossa *"Onko järjestely pitkäaikainen?"* mikä antaa vanhemmille epäsuoraa viestiä siitä, ettei ratkaisu välttämättä ole hyvä. Tämän kaltainen epäsuora ilmaus kuitenkin auttaa vanhempia säilyttämään kasvonsa tilanteessa. Äiti vastaa, ettei usko järjestelyn kestävän pidemmän päälle. Näin ollen näkemys tilanteen haastavuudesta on yhteinen asiakkaan ja ammattilaisen välillä.

Kotikäynnillä tehtyjä asumisolosuhteiden kirjauksia on kaikkiaan suhteellisen vähän ja ne ovat pääsääntöisesti sävyltään myönteisiä. Kotikäynnistä tehdyt kuvaukset ovat käytännönläheisiä asioita. Kirjauksissa tuli jonkin verran esille moniäänisyyttä, jolloin tuotiin esille eri osapuolten näkemyksiä. Yhdessä kotikäynnissä asunnon puitteisiin liittyvä huolenaihe nousi niin suureksi, että sen kirjaukseen liitettiin myös sosiaalityöntekijän kannanotto. Asumiseen liittyvää huolta kirjatessa sosiaalityöntekijät paitsi kirjasivat huolen, myös perustelivat, miksi tilanteeseen liittyy huolta.

6.3 Kotikäynti lapsen tapaamisen paikkana

Kaikissa tutkimuksen palvelutarpeen arvioinneissa, joissa oli tehty kotikäynti, oli kotikäynnin kirjauksessa kuvausta lapsen tapaamisesta. Kotikäynnin tarkoituksen nimeämiset jakautuvat kolmeen ryhmään, jossa ensimmäisessä kotikäynti tehdään lapseen tutustumisen johdosta. Toisessa ryhmässä kotikäynnin tarkoitukseksi nimetään lapsen kanssa keskustelu ja kolmannessa ryhmässä kotikäynti nähdään normaalina osana palvelutarpeen arviota. Pääosa jakautui kahteen ensimmäiseen ryhmään pohjautuen lapsen ikään siten, että pienemmät lapset olivat useimmiten ensimmäisessä ryhmässä ja isommat lapset (nuoret) useimmiten toisessa ryhmässä. Kolmanteen ryhmään kuuluu yksi palvelutarpeen arvio.

Ensimmäisissä kirjauksessa kotikäynnin tarkoituksena on ollut selkeästi lapsen tutustuminen.

"Käyty tyttöjen isän luona tutustumassa tyttöihin"

"kotikäynnin tarkoituksena tutustua lapsiin"

Ylemmän esimerkin kirjaus jatkuu tämän jälkeen tyttöjen kanssa käydyn keskustelun kuvauksella. Tytöt olivat esitelleet oman huoneensa ja kertoneet kylpyläreissusta, jonka jälkeen oli pelattu lautapeliä ja sovittu tulevasta käynnistä toimistolle. Noin viikon päästä toimistotapaamisella tyttöjen kanssa oli erikseen keskusteltu perheisiin ja kotiin liittyvistä asioista. Kotikäynnin merkitys on tällöin ollut tutustuminen ja yhteyden luominen siten, että toimistotapaamisella lapsen olisi helpompi keskustella sosiaalityöntekijän kanssa. Lapsen näkökulman huomioiminen on ollut suunnitelmallista ja kotikäynti on osaltaan ollut lisäämässä arviointityöskentelyn lapsilähtöisyyttä.

Alemmassa kirjauksessa lapset ovat kirjauksen perusteella pienempiä, sillä kirjauksessa kuvataan lapsen leikkimistä *"leikki on mukavaa ja rauhallista"* sekä todetaan, että lapsi osallistuu välillä jutteluun. Kotikäynniltä kuvataan myös vuorovaikutusta *"molemmat käyneet välillä äidin luona halittavana, ja vuorovaikutus näyttänyt luontevalta ja lämpimältä"*. Lisäksi sovitaan, ettei yksilöaikaa ei varata toimistolle ujustelun vuoksi, vaan lapsen tapaaminen kotikäynnillä on riittävä. Päätöstä on siten perusteltu lapsen näkökulmasta.

Toisessa ryhmässä on myös selkeä määritelmä tapaamisen tavoitteesta. Kotikäynnistä sovittaessa kirjataan, että kotikäynnillä on tarkoitus keskustella lasten kanssa. Seuraavassa kirjauksessa lapset ovat teini-ikäisiä. Itse kotikäyntiin liittyvästä asiakaskertomuksen kirjauksesta käy ilmi, että tapaaminen on ollut nimenomaan lasten kanssa keskustelua eikä kodin ulkoisia puitteita olla kirjattu.

"Sovittu kotikäynnistä: sos.tt keskustelee kaksin lapsi 1 kanssa ja ohjaaja lapsi 2 kanssa".

Kirjausten perusteella isompien lasten kanssa keskustellaan kotikäynnillä esimerkiksi koulunkäynnistä, harrastuksista, kotisäännöistä ja läheisistä ihmisistä. Lisäksi sosiaalityöntekijät olivat käyttäneet Nalle kortteja ja Elämän tärkeät asiat kortteja. Lasten kanssa oli myös pelattu lautapeliä ja yhden kanssa oli käyty ulkoilemassa.

Yhdessä asiakaskertomuksista kirjattiin äidin kanssa käyty keskustelu, jossa kerrottiin äidille, että selvityksen aikana tavataan myös lasta. Tähän lapsen äiti oli vastannut, että *"äidin mielestä lasta olisi paras tavata kotikäynnillä"*. Näin ollen äidin näkökulma oli otettu huomioon, mikä pohjautui siihen, että lasta on paras tavata kotona. Kirjauksessa haluttiin tuoda esille näkökulman huomioon ottaminen.

Kolmannessa ryhmässä kotikäynti todetaan normaalina osana palvelutarpeen arviointia. Yhdessä asiakaskertomuksista lapsen äiti kysyi kotikäynnin aikana perustetta kotikäynnille. Äidille vastattiin, että

"varatut ajat liittyvät palvelutarpeen arviointiin ja yleensä käydään myös lapsen kotona".

Kotikäynnin perustetta ei rajattu kirjausten perusteella lapsen tapaamiseen, mutta toisaalta sen peruste jäi avoimeksi. Kotikäynnin kerrotaan olevan normaali käytäntö palvelutarpeen arviossa ja ettei asiakkaan kohtelussa ole mitään erityiskohtelua. Viesti ei kuitenkaan rauhoittanut äitiä, sillä kirjauksessa myöhemmin kuvataan, että *"äiti kertoi olevansa vähän hermostunut ja toivovansa, että arviointi olisi nopeasti ohi"*. Kyseinen kotikäynnin kirjaus alkaa kuitenkin yhtä lailla kuin aineiston muut kotikäynnin kirjaukset eli lapsen toiminnan kirjaamisella: *"Lapsi tuli reippaasti ujostelematta tapaamaan uusia työntekijöitä"*. Lapsen kerrottiin myös esitelleen oman huoneensa. Lapsi on siten huomioitu heti tapaamisen alussa, vaikka tapaamista ei nimetty lapsen tapaamiseksi.

Kotikäynnin merkitys lapsen tapaamispaikkana on tämän aineiston pohjalta suuri. Lapselle koti on luonnollisempi ympäristö kuin toimisto, joten on lapsen

näkökulmasta parempi vaihtoehto tavata kotona. Kotikäynti lisää siten arvioinnin lapsilähtöisyyttä, koska lapsen ääni tulee esille lapsen tapaamisessa. Kun kotikäynnin kerrottiin olevan normaali käytäntö, liittyi tilanteeseen asiakkaan näkökulmasta hermostuneisuus ja epätietoisuus. Tapaamisen nimeäminen lapsen tapaamiseksi toi selkeää viestiä tapaamisen tarkoituksesta ja antoi luottamuksellisemman lähtökohdan.

7 Asumisen muutokset ja monipaikkainen asuminen lastensuojelullisena huolena

7.1 Lapsen asumisen ja tapaamisen sopimukseton tila

Palvelutarpeen arvioinnin aikana sosiaalityöntekijät ovat tavanneet perheenjäseniä sekä yhdessä että erikseen. Tutkimuksen aineistossa oli perheitä, joissa lasten asumiseen liittyvien asioiden sopimisessa oli haastetta. Erotilanteisiin liittyvät ristiriidat ja epävakaus ovat asioita, jotka voivat muodostua lastensuojelulliseksi huoleksi tilanteen kärjistyessä tai pitkittyessä. Sosiaalityöntekijät kirjasivat eri osapuolten näkemyksiä ja yrittivät auttaa perhettä löytämään ratkaisun. Sosiaalityöntekijät toivat kirjauksissa esille lapsen näkökulmaa eli painottivat, ettei lapsen ole hyvä kuulla riitoja tai puhua lapselle pahaa toisesta vanhemmasta. Kirjauksissa tulee esille huoli asumisen ja tapaamisen sopimuksettomasta tilasta.

Seuraavassa kirjauksessa tulee esille lapsen tunteet ja epätietoisuus tuoreessa erotilanteessa. Luonteeltaan kirjaus on kerronnallista eli siinä kirjoitetaan, mitä lapsi on sosiaalityöntekijälle sanonut. Tuoreessa erotilanteessa lapsen tunteista tulee esille ikävä, mutta lapsi tuottaa myös, etteivät riidatkaan tuntuneet kivalta. Kirjauksessa tuodaan esille, että erossa asuva vanhempi on lapselle tärkeä ja lapsi toivoo tiheämpiä tapaamisia. Palvelutarpeen arvio osuu tuoreeseen erotilanteeseen, jossa sopimukset lapsen asumisesta ovat vielä tekemättä ja lapsi kokee hankalaksi sen, ettei tiedä missä isä asuu ja koska tapaa isäänsä.

"Lapsi kertoi, että hänellä on ollut ikävä isää ja on surullista, ettei isä asu enää heidän kanssa. Lapsi osasi miettiä asiaa myös siltä kannalta, että on hyvä etteivät vanhemmat enää riitele".

"lapsi toivoisi tapaavansa isää useammin eikä lapsella ollut tietoa siitä missä isä asuu ja milloin hän tapaa isää seuraavan kerran".

Seuraavassa kirjauksessa tuodaan esille isän huoli epäselvästä tilanteesta. Kyseessä on isän puhelinsoitto, jossa tuodaan kerronnan kautta esille isän näkökulmaa.

"Isä miettii, että tytöt kärsivät tästä, kun tilanteet vaihtuvat, eivätkä he voi ennakoida missä ovat".

Isä on nähnyt työistään jotain merkkejä, koska hän on ottanut yhteyttä ja ilmaissut kyseisen huolensa sekä perustellut sen. Isän huoli on asumiseen liittyvä epävakaus, mikä on tärkeä tieto dokumentoida. Se, että elämäänsä pystyy ennakoimaan, näkyy isän ilmauksesta olevan tärkeää lapselle.

Seuraava kirjaus on selvityksen loppuvaiheesta ja kertoo, että vanhemmat ovat selvityksen aikana miettineet riitaisaa erotilannettaan. Kirjaus on kerronnallinen ja siitä korostuu, että näkemys on vanhempien sanomaa.

"vanhemmat eroavat sanojensa mukaan ystävinä ja pyrkivät ajattelemaan lasten parasta erotilanteessa".

Tilanne ei kuitenkaan tule vielä ilmi käytännön tasolla, sillä kirjauksessa jatketaan, että isä on löytänyt uuden asunnon ja että lasten asuminen on epäselvää. Tästä on selvästi vanhemmilla erilainen näkemys toisen lapsen osalta, jonka isä haluaisi luokseen asumaan, mutta niin myös äiti.

Saman perheen asiakaskertomus jatkuu myöhemmin isän puhelinsoiton kirjauksella, jossa tuodaan esille tulehtuneita välejä ja etteivät vanhemmat ole päässet sopimukseen lapsen asumisesta ja tapaamisesta. Puhelinsoittoon ei varsinaisesti liity lapsen oma mielipide, vaan se on isän tuottamaa kerrontaa. Isä kertoo, mitä poika on hänelle sanonut.

"(isä) on yrittänyt saada poikaa lähtemään äidilleen, mutta poika on ollut niin vihainen ja loukkaantunut äidilleen, (vanhempien erosta ja eron syistä) että ei ole siksi halunnut lähteä".

Seuraavassa kirjauksessa tulee puolestaan esille lapsen näkökulma nimenomaan lapsen kertomana. Kirjauksessa tuodaan kerronnan kautta esille lapsen mielipidettä. Lapsi vertailee siisteyttä ja tupakointia isän ja äidin asunnon välillä. Lapsi haluaa selvästi säilyttää yhteyden molempiin vanhempiin ja on miettinyt, miten haluaisi asua.

"Isän kodista lapsi kertoo, että siellä on siistiä, siellä ei haise, eikä siellä polteta tupakkaa. Äidin luona toivoisi olevan vähän siistimpää ja, ettei siellä tupakoitaisi".

"Asumisesta kysyttäessä lapsi kertoo, että haluaisi asua isällä ja käydä äidillä joka toinen viikonloppu".

Tutkimuksen aineistosta käy ilmi, ettei lapsen eron jälkeisestä asumisesta ole aina helppo tehdä päätöstä. Vanhemmilla voi olla asumisesta erilaisia näkemyksiä ja riidan keskellä epäselvä tilanne voi näyttäytyä lastensuojelullisena huolena. Sosiaalityöntekijät kirjaavat, mitä kukin on sanonut arviointityöskentelyn aikana ja tuovat sitä kautta eri näkökulmia esille. Riitaisaa ja /tai sopimuksetonta tilannetta ja varsinkaan sen pitkittymistä ei lapsen näkökulmasta nähdä hyvänä asiana ja tähän kiinnitetään kirjauksissa huomiota.

7.2 Vuoroasumisen epävakaus

Yksi ratkaisuvaihtoehto eron jälkeen on, että vanhemmat sopivat lapsen vuoroasumisesta. Kolmessa tutkimuksen kuudesta asiakaskertomuksesta on kirjattu, että lapsi on jossain vaiheessa vuoroasunut. Lapsi on siten kohdannut useamman kuin yhden muutoksen asumisessa. Asiakirjoista ei kuitenkaan saa ns. "aikajanakuvaa", mikä kokoaisi lapsen asumista ja siinä tapahtuneita muutoksia yhteen ja antaisi näin ollen selkeän kuvan lapsen kaikista asumisessa tapahtuneista muutoksista. Tämän tutkimuksen aineistossa vuoroasuminen näyttöytyi haasteellisena ratkaisuna pysyvyyden näkökulmasta. Lisäksi

sosiaalityöntekijät toivat esille vanhempien välisen yhteistyön tärkeyden vuoroasumisen onnistumisen edellytyksenä.

Kirjauksista näkyy, ettei vuoroasumisen määrittely ole selkeärajanen. Kaikissa seuraavissa vuoroasumista kuvaavissa kirjauksissa tulee esille muutokset lapsen asumisessa. Tutkimuksen aineistossa vuoroasuminen on kirjattu seuraavin sanoin:

"Vanhemmat ovat eronneet vuonna 2006, silloin tytöt ovat olleet vanhemmilla vuoroviikoin".

"Lapsi on isällään joka viikonloppu 1-3 yötä ja joskus viikolla. Isän mukaan lapsen hoito pyritään jakamaan äidin kanssa tasan".

"Vanhemmat kertovat, että viimeaikoina yhteistyö on sujunut todella hyvin ja lapsi on ollut vanhemmillaan viikko-viikko-systeemillä".

Vuoroasuminen ei välttämättä tarkoita viikko-viikko asumista vaan se voi toteutua eri tavoilla. Vanhempien epäsäännölliset työajat, kuten yötyö voi olla peruste sille, ettei viikko-viikko asuminen onnistu vaan vaihtoja tulee myös arkipäivisin. Ensimmäinen kirjaus kuvaa tilannetta eron jälkeen ja viittaa, että silloin tytöt vuoroasuneet, mutta he eivät tällä hetkellä vuoroasu. Toisessa kirjauksessa puolestaan päivien määrä viikkojen aikana vaihtuu. Siinä todetaan myös, että hoito pyritään jakamaan tasan, mikä tarkoittaa, että se on vanhemmilla tavoitteena, mutta ei välttämättä joka viikko toteudu. Kolmannessa kirjauksessa puolestaan liitetään vanhempien hyvä yhteistyö ja viikko-viikko asuminen toisiinsa. Nyt kun yhteistyö on toiminut, on myös lapsi asunut viikko-viikkosysteemillä. Jos vanhemmilla on puolestaan ollut ristiriitoja, ei lapsen asuminen ole toteutunut sovitun mukaisesti.

Kirjauksista näkyy, että erilaiset tekijät haastavat vuoroasumisen pysyvyyttä ratkaisuna. Lasten kouluunmeno, muutto toiselle paikkakunnalle, vuorotyö ja vanhempien välinen yhteistyö ovat kyseisissä esimerkeissä vaikuttaneet ratkaisuihin. Näiden lisäksi vuoroasuminen oli myös mietitty yhdessä

palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedossa määräaikaiseksi ratkaisuksi eron jälkeen, eikä vuoroasumisratkaisun jatkuvuudesta vanhemmilla ollut vielä varmaa päätöstä. Vuoroasumisen kannalta olennaisia muutoksia voivat olla esimerkiksi vanhemman työpaikan vaihtuminen tai muutto toiselle paikkakunnalle.

Palvelutarpeen arvioinnin aikana yhdessä perheessä vanhemmat päätyivät muuttamaan lapsen asuminen vuoroasumiseksi. Kyseisessä perheessä lapsen asumiseen oli tehty jo aikaisemminkin useita muutoksia. Kirjausten perusteella sosiaalityöntekijät näkivät huolta tilanteesta ja he tarjosivat mahdollisuutta tapaamiseen, jossa keskusteltaisiin vanhempien välisen yhteistyön toimivuudesta ja sovittaisiin yhteisistä säännöistä. Myös itse perhe piti tätä hyvänä ehdotuksena. Kirjauksissa kerrotaan, että vanhemmat tuoneet esille ristiriitoja ja ettei sovituista tapaamisista pidetä kiinni, jos heille *"riita päällä"*. Kirjauksissa tuotiin esille alle kouluikäisen lapsen näkökantaa riitatilanteeseen lapsen toiminnan kautta.

"Lapsi on molempien vanhempien luona vaatinut päästä toisen vanhemman luokse, mikäli lasta on rajoitettu".

Yhteistyöhön ja sääntöihin liittyvän työskentelyn jälkeen sosiaalityöntekijät kirjasiivat perheen arvioinnin loppuvaiheessa, että

"vanhemmat ovat kykeneväisiä toimimaan yhdessä lapsen vanhempina".

Tässä näkemyksessä paitsi todetaan, että vanhempien yhteistyö toimii riittävän hyvin tällä hetkellä, myös tuodaan esille, että vuoroasuvan lapsen vanhempien tulee kyetä toimimaan yhdessä vanhempina. Siihen ei liity pelkästään molempien vanhempien vastaaminen omista viikoistaan, vaan myös yhteistyö lapseen liittyvissä asioissa.

Tutkimuksen aineistona oli kuuden lapsen asiakaskertomus. Näistä kuudesta lapsesta kolme oli joskus vuoroasunut, mutta siihen oli tullut muutoksia. Siten tässä pienessä aineistossa vuoroasumisen pysyvyyteen liittyy vahvasti

epävakautta. Lastensuojeluilmoituksen tehdyissä perheissä saattaa olla haastavia elämäntilanteita ja nämä haasteet vaikuttavat myös vuoroasumisen onnistumiseen. Lisäksi sosiaalityöntekijät toivat kirjauksissa esille, että vanhempien tulee kyetä yhdessä toimimaan vanhempina lapsen vuoroasuessa.

7.3 Sosiaalityöntekijän kannanotot lastensuojelullisessa huolesta

Viiden (viisi kuudesta) lapsen asiakaskertomukseen on kirjattu sosiaalityöntekijän näkemys lapsen asumisesta palvelutarpeen arvioinnin loppuvaiheessa. Neljässä näistä tulee esille ammattihenkilöstön ja perheen yhteinen näkemys tilanteesta. Yhdessä esimerkeistä ammattihenkilöstön näkökulmassa korostuu vastuuttamiskeskustelu, jossa sosiaalityöntekijä suosittelee ja vastuuttaa ratkaisun tekemiseen lapsen asumista koskevassa asiassa.

Aineistossa kolmen lapsen vanhemmat päätyivät selvityksen aikana yhteisesti sopimaan lapsen muuttamisesta toiselle vanhemmalle. Yhdessä perheistä oli kaksi lasta, joten asumisen muutos koski kahta perhettä. Toisessa perheessä lähivanhempi muuttui äidistä isäksi ja toisessa isästä äidiksi. Lapsen muutto toiselle vanhemmalle on vanhempien tekemä yhteinen sopimus. Kuitenkin kirjauksista näkyy, että palvelutarpeen arviointi voi toimia interventiona tilanteeseen. Vaikkeivat sosiaalityöntekijät tee virallista päätöstä lapsen asumisesta, asiakaskertomuksiin kirjataan kuitenkin heidän kannanottoja. Sosiaalityöntekijät kirjaavat ammattihenkilöstön kantaa lapsen asumiseen liittyvästä ratkaisusta silloin, kun sillä on ollut merkitystä lastensuojelullisen huolen päättymisen tai jatkumisen näkökulmasta.

Seuraavassa kirjauksessa lapsen asumiseen liittyy selkeä kannanotto, minkä sosiaalityöntekijä dokumentoi. Myöskin isän luona tapaamiseen otetaan kantaa siten, ettei pidempää oleskelua siellä suositella. Tämä kertoo, että ammattilaiset

ovat huolissaan ja huoli kohdennetaan nimenomaan isän olosuhteisiin. Äitiä vastuutetaan ottamaan vastuuta lapsen hyvinvoinnista ja molempia vanhempia suositellaan ratkaisun tekemiseen. Vanhemmat ovat empineet ratkaisua arviointityöskentelyyn aikana ja äiti osittain puolustellutkin isää.

"Palvelutarpeen arvioinnin aikana sosiaaliasemalta suositeltu lapsen muuttamista vanhempien keskinäisellä sopimuksella äidin luokse, koska huolenaiheesta isän tilanteeseen liittyen äiti nähdään tällä hetkellä vastuullisena huoltajana"

"ei voida suositella lapsen oleskelua pidempään isän luona".

Samankaltainen kirjaus löytyy toisesta asiakaskertomuksesta, mikä on kuitenkin sävyltään hienotunteisempi kuin edellinen. Siinä korostuu, että vanhemmat ovat ensin tehneet päätöksen lapsen asumisesta, jonka jälkeen sosiaalityöntekijöiltä poistuu huoli lapsen muuttaessa äidiltä isän luokse. Tässä tilanteessa ratkaisu on vanhemmille ollut selkeämpi, he ovat tehneet päätöksen lasten asumisesta äidin tilanteessa tapahtuneen muutoksen myötä. Sosiaalityöntekijöiden toteamus arvion päättymisestä kirjataan ajallisesti sen jälkeen, kun vanhemmat ovat ensin sopineet lasten asumisesta.

"Selvitys päätetään, koska huoli tytöistä on poistunut, kun vanhemmat ovat selvityksen aikana saaneet sovittua uusista asumisjärjestelyistä".

Seuraava kirjaus kuvaa sosiaalityöntekijän ja perheen yhteistä näkemystä. Kirjauksessa todetaan, ettei perheen kahdella lapsella ole tarvetta sosiaalihuollon asiakuudelle, koska arvioinnin aikana on saatu ratkaisu homeongelmaan liittyvään asunon tilanteeseen. Perhe on saanut uuden asunon. Kirjauksessa korostuu, että molemmat osapuolet ovat samaa mieltä asiasta.

"Olimme yhtä mieltä siitä, että nyt kun perhe on saanut uuden asunon ja taloudellinen tilanne tasaantunut, niin sosiaalihuollon asiakuudelle ei ole tarvetta".

Asumiseen liittyvässä huolesta sosiaalityöntekijät kirjaavat kannanottoja asiakaskertomuksiin, kun siihen liittyy lastensuojelullisen huolen päätyminen tai jatkuminen. Kannanotoissa tulevat esille suositus ja vastuuttaminen. Mikäli sosiaalityöntekijällä ja perheellä on yhteinen näkemys, kirjataan se myöskin.

8 POHDINTA

Mielenkiintoisena tutkimustuloksena on, että asumisen ollessa pääasiallinen lastensuojelullinen huoli, oli kaikissa tilanteissa asian vireilletulo alkanut äidin yhteydenotosta. Tällöin äiti oli jo yhteyttä ottaessa määritellyt ongelmaa. Ongelmille oli myös yhteistä, että ne olivat suhteellisen helposti ratkaistavissa. Homeongelma, asunnon huono pohjaratkaisu, häätöuhka ja oman asunnon puute ovat luonteeltaan konkreettisia tilanteita, joihin pystytään löytämään ratkaisu ilman, että lapselle avattaisiin lastensuojelun asiakkuus.

Kotikäyntien kirjauksissa fyysisiin asumisolosuhteisiin liittyvää kirjausta oli vain yhdeksän (9/111) lapsen palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedossa. Tämä on mielestäni myös merkittävä tutkimustulos. Se kertoo, että vain harvoin sosiaalityöntekijä näkee lapsen tilanteesta dokumentoidessaan olennaiseksi asiaksi fyysisiin puitteisiin liittyvän dokumentoinnin. Asuminen ei tulekaan sosiaalityöntekijöiden kirjauksissa niinkään fyysisinä puitteina esille. Sen sijaan asumisessa huomio kiinnittyy enemmän muutostilanteisiin ja epävakauteen. Sosiaalityöntekijät kirjasivat huolta asumisen ja tapaamisen sopimuksettomissa tilanteissa sekä vuoroasumiseen liittyvässä epävakaudessa. Lisäksi sosiaalityöntekijät kirjasivat näkemyksensä lapsen asumisesta, kun asumisella oli merkitys lastensuojelullisen huolen jatkumiseen tai päättymiseen.

Kotikäynti oli tehty yli puolessa arvioinneista, mikä kertoo, että kotikäynnin merkitys lapsen tilannetta arvioidessa on tärkeä. Kotikäynti näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden kirjauksissa ennen kaikkea lapsen tapaamisen paikkana. Koti on lapselle toimistotilaa luonnollisempi paikka tavata työntekijää. Kotikäynti lisää myös lapsilähtöisyyttä, koska lapsi tulee siinä näkyväksi osaksi selvitystä. Möller (2005, 89) näkee, että lapsilähtöisyydessä on myös olennaista, että paikan lisäksi menetelmät olisivat luontevia ja ominaisia lapsille. Jollekin lapselle puhe on luonteva menetelmä, kun taas toisille lapsille erilaisia tehtävät tai kortit ovat mielekkäämpiä tapoja keskustella perheen asioista. Tutkimuksessani kirjauksista kävi ilmi, että sosiaalityöntekijät käyttävät hyvin erityyppisiä menetelmiä lasten kanssa, kuten keskustelua, pelejä, kortteja ja tehtäviä.

Tutkimuksessa kotikäynti näyttäytyi myös lapsen tutustumisen paikkana. Kotikäynnillä kirjattiin lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Kotikäynnin kirjauksissa huomio kiinnittyy siten perheenjäseniin ja heidän väliseen vuorovaikutukseen. Kirjattaessa lapsen asuminen, tuotiin se perhesuhteiden kautta esille. Siten asuminen ja perhe ovat kirjauksissa hyvin lähellä toisiaan.

Lapsiperheet muuttavat nykyisin paljon sekä kunnan sisällä että kuntien välillä ja muutot ovat lisääntyneet viime vuosina (Muuttoliike 2014). Lastensuojelun alkuvaiheen asiakirjoista ei voi kuitenkaan nähdä muuttojen yleisyyttä, sillä tieto muutoista on asiakirjoissa pirstaleista. Sosiaalityöntekijät kirjaavat tietoa muutoista moneen paikkaan, eikä tietoa ole siten yhdestä paikasta kokonaisuutena poimittavissa. Palvelutarpeen arviointien yhteenvedoissa muuttojen kirjauksiin liittyy olennaisesti ajankohtaisuus, sillä kirjauksissa on pääpaino tämän hetkisessä asumisessa. Asiakaskertomuksiin sen sijaan kirjautuu aikaisempia tapahtumia, mutta varmuudella ei voida sanoa, ovatko kaikki muutot sielläkään kirjattuina.

Haukkala (2011, 6) luonnehtii nykypäivän asumista monipaikkaiseksi. Monipaikkaisuus kirjautuu lastensuojelun asiakirjoihin kirjattaessa lapsen asumisesta etävanhemman luona. Monipaikkaisuus tulee esille myös kirjatessa lähivanhemman vaihtumisesta muuttuneiden olosuhteiden takia tai kirjattaessa lapsen asumisesta väliaikaisesti mummunsa kanssa. Siten myös monipaikkaisuuden kirjaamiseen liittyvät läheisesti ihmissuhteet. Yhtä lailla Autonen-Vaaraniemi kollegoineen (2014, 32) nostaa esille, että tavanomaista lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen asumisessa on monipaikkaisuus, jolloin lapsi asuu perheessä olevan ongelmatilanteen takia vuoroin vanhempiansa, isovanhempien tai esimerkiksi tukiperheen kanssa.

Asumisen muutostilanteisiin liittyvissä tilanteissa sosiaalityöntekijöiden lastensuojelulliseen huoleen kirjautuu viesti, ettei epäselvä ja epävakaa tilanne pitkittyessään ole hyväksi lapsille. Kirjauksissa huoli epävakasta tilanteesta tuodaan esille eri osapuolten näkökulmin. Sosiaalityöntekijät asettuvat siten

sovittelijan rooliin ja yrittävät auttaa vanhempia tekemään lapsen näkökulmasta hyvän ratkaisun.

Vaikka sosiaalityöntekijät kirjaavat monipaikkaisuutta ja epävakaisuutta lapsen asumisessa, nämä asiat eivät tule selkeänä "aikajanana" esille. Palvelutarpeen arvioinnissa yhteenveto tiivistyy nykytilanteen kuvaukseen, jossa lapsen tilannetta arvioidaan tässä hetkessä. Aikaisempaa asumista kirjataan, jos se on hetki sitten tapahtunut tai se muulla tavalla on merkityksellinen tässä hetkessä. Asiakaskertomukseen puolestaan kirjataan lapsen asiakkuutta pidemmällä aikavälillä. Tieto asumisesta tulee kuitenkin "poimia" eri kirjauksista, jolloin siitä ei kokonaiskuvaa välttämättä synny, eikä voi varmasti sanoa, ovatko kaikki asumiseen liittyvät muutokset tulleet kirjatuiksi. Siten esimerkiksi työntekijän vaihtuessa, saattaa lapsen asumiseen liittyviä asioita jäädä siirtymättä seuraavan lapsen asioita vastaavan työntekijän tietoon. Myös Forsbergin ja Ritala-Koskisen (2016,18) tutkimuksessa todetaan, että lastensuojelun asiakirjoihin tiedot asumisesta kirjautuvat useisiin eri paikkoihin, eikä niitä siten ole helppo löytää. Myöskään ei ole varmaa, ovatko kaikki asumisen muutokset tulleet kirjatuiksi.

Tutkimuksen perusteella sosiaalityöntekijöiden asumiseen liittyvät huolet liittyvät enemmän muutostilanteisiin ja epävakauteen kuin fyysisiin tiloihin. Mikäli perhe on muuttanut useita kertoja, on lapsella vaihtuneet silloin useasti paitsi koti, myös kaverit, koulu/päivähoito ja lähiympäristö. Toisaalta on myös täytynyt jättää taakseen monia tärkeitä asioita. Muutto on aina kuormittava tilanne myös lapselle. Hänen tulee aloittaa alusta, tutustua uusiin kavereihin ja kaikkeen muuhunkin. Toki koemme tilanteet yksilöllisellä tavalla. Toinen voi kokea yhdenkin muuton raskaasti ja hänelle voi olla vaikeuksia sopeutua tilanteeseen. Toinen puolestaan voi olla yllättävänkin ehjä, vaikka useampi muutos takana.

Sosiaalityöntekijät kirjaavat ammattihenkilöstön kannanoton lapsen asumisesta silloin, kun sillä on merkitystä lastensuojelullisen huolen päättymisen tai jatkumisen näkökulmasta. Suuremmassa huolesta tulivat esille suositus ja

vastuutus siitä, että vanhemmat tekisivät lapsen edun mukaisen ratkaisun. Vanhempien ollessa ammattihenkilöstön kanssa samaa mieltä asumiseen liittyvästä ratkaisusta, oli ammattihenkilöstön kannanotto kirjattu hienotunteisemmin.

On ollut todella mielenkiintoista tutkia sosiaalityöntekijöiden kirjauksia lasten asumisesta. Tutkimuksen kautta olen saanut uudenlaista syvyyttä asumisen teemaan. Asumiseen liittyvässä keskustelussa on kotikäynti merkittävä areena. Siten olen tutkimuksen aikana miettinyt jatkotutkimusta siitä, millaisia ohjeistuksia sosiaalityöntekijöillä on asumisen arviointiin. Vai onko kyseessä sen tyyppinen arviointi, ettei siihen olla muodostettu tarkempaa ohjeistusta vaan sen katsotaan olevan tilannekohtainen ammattitaitoon liittyvä arvio.

LÄHTEET

Allen, Sarah (2008) Finding Home: Challenges Faced by Geographically Mobile Families. *Family Relations* 57(1), 84-99.

Andenaes, Agnes (2012) From "Placement" to a Child on the Move: Methodological Strategies to Give Children a More Central Position in Child Welfare Service. *Qualitative Social Work* 11(5), 486-501.

Askelo, Sini & Hietaniemi, Leena & Ranto, Sanna & Salorinne, Minna & Selander,

Asuntokunnat ja asuinolot tilasto (2014) Tilastokeskus.
<http://tilastokeskus.fi/til/asas/kat.html>. Viitattu 16.3.2016.

Autonen-Vaaraniemi Leena & Forsberg Hannele (2012) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.

Autonen-Vaaraniemi, Leena & Forsberg, Hannele & Kauko, Outi & RitalaKoskinen, Aino (2014) Lasten monipaikkainen asuminen sosiaalisena ilmiönä ja hyvinvoinnin kysymyksenä. *Hyvinvointikatsaus* (1), 29-35.

Autonen-Vaaraniemi, Leena & Forsberg, Hannele (2015) Vuoroasuminen lapsuuden paikkakokemuksena kolmen tyyppitarinan valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(5), 447-456.

Bardy, Marjatta (2013) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 49-78.

Crowder, Kyle & South, Scott & Trent, Katherine (1998) Children Residential Mobility and Neighborhood Environment Following Parental Divorce and Remarriage. *Social Forces* 77(2), 667-694.

Eriarvoistuva lapsuus (2014) Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattorien valossa. Jyväskylä: lapsiasiavaltuutetun toimisto.

Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Tampere: Tampere University Press, Acta electronica universitatis Tamperensis: 1183.

Ervast, Sari-Anne & Tulensalo, Hanna (2006) Sosiaalityötä lapsen kanssa. Kokemuksia lapsilähtöisen tilannearvion kehittämisestä. SOCCA:n ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 8/2006. Yliopistopaino.

Eskola Jari & Suoranta Juha (1996) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin Yliopisto.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2010) From welfare to illfare: public concern for Finnish childhood. Teoksessa Forsberg Hannele & Kröger Teppo (toim.) Social work and child welfare politics through Nordic lenses. Bristol: Policy Press, 47-64.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen Aino (2016) The Multi-local Recidency of Children Seen through Case Descriptions of Finnish Child Welfare Social Workers. Artikkelit tulossa lehteen The European Journal of Social Work.

Gordon, Jack (2010) Place Matters: The Significance of Place Attachments for Children's Well-Being. British Journal of Social Work 40(3), 755-771.

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Günther, Kirsi & Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2014) From plan meetings to care plans: Genre chains and the intertextual relations of text and talk. Discourse & Communication 9(1), 65-79.

Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna (2012) Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Helsinki: Kansaneläkelaitos.

Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Kaikkonen, Risto & Laatikainen, Tiina (toim) & Markkula, Jaana & Mäki, Päivi & Ovaskainen, Marja-Leena & Virtanen, Suvi & Wikström, Katja (2012) Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Terveystieteen ja hyvinvointilaitoksen raportti 16/2012. Helsinki: Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos.

Haugen, Gry Mette (2010) Children`s Perspectives on Everyday Experiences of Shared Residence: Time, Emotions and Agency Dilemmas. *Children & Society* 24 (2), 112-122.

Haukkala, Teresa (2011) Monipaikkaisuus - ilmiö ja tulevaisuus. Sitran selvityksiä 54. Helsinki: Sitra.

Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat. Tutkimus lapsista ja perheistä tilastojen takana. Helsinki: Stakes.

Heino, Tarja (2013) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos, 84-107.

Helavirta, Susanna (2011) Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Tampere: Tampereen yliopisto, *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 1133.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa - etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto, *Acta Universitatis Lapponiensis* 60.

Huuskonen, Saira & Korpinen, Johanna (2009) Rungas vuosi lastensuojelun avohuollon alkamisesta: mitä lapsille kuuluu nyt? Lastensuojelun tieto - hankkeen tutkimusosion loppuraportti.

<https://www.thl.fi/documents/10542/473767/LasTi%20loppuraportti.pdf> viitattu 30.12.2015.

Huuskonen, Saila & Korpinen, Johanna & Ritala-Koskinen, Aino (2010) Lastensuojelun avohuolto ja seurannan selonteot. Teoksessa Anneli KuusistoNiemi (toim.) Sosiaalityö, tieto ja teknologia. Jyväskylä: PS-kustannus, 319-347.

Hämäläinen, Kati (2012) Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Helsinki: Väestöliitto.

Högnabba, Stina & Keskinen, Vesa (2014) Kahden kodin lapset - "kumman kaa". Työpapereita 2014:4. Helsinki: Tietokeskus.

Ingström, Pia (2014) Tunteilla on tilansa. Kirjoituksia kodeista. Helsinki: Schildts & Söderströms.

Jallinoja, Riitta (2000) Perheen aika. Helsinki: Otava.

Jokinen, Arja (2000) Auttamistyö keskusteluina: tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino.

Joutsiluoma, Jaana & Murtojärvi, Satu & Talvitie Mervi (2010) Ennalta ehkäisevän työn malli ensiperheille. Tampere: Muotialan asuin- ja toimintakeskus.

Koulu, Sanna (2014) Lapsen huolto- ja tapaamissopimukset. Oikeuden rakenteet ja sopivat perheet. Vantaa: Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Kunnalliset lastensuojelupalvelut, valtakunnallinen valvontaohjelma (2013-2014). Valvira.

http://valvira.fi/files/valvontaohjelmat/Kunnalliset_lastensuojelupalvelut.pdf.

Viitattu 8.4.2015.

Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Käsitteet ja määritelmät (2016) Tilastokeskus.

<http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>. Viitattu 30.1.2016.

Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Sosiaalipolitiikan laitos.

Kääriäinen, Aino (2006) Alkuvaiheen tilannearviointi lastensuojelussa -opas. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Kääriäinen, Aino & Leinonen, Ansa & Metsäranta, Hannele (2006) Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideointia käytäntöön. Helsinki: Yliopistopaino.

Kääriäinen, Aino (2007) Kotikäynnillä lastensuojeluasioissa - havaintoja työstä ja tietämisestä. Teoksessa Anni Pehkonen & Eine Pakarinen (toim.). Lasten hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Kuopio: Kuopion yliopisto, 121-132.

Laaksonen, Maarit & Kääriäinen, Aino & Penttilä, Marja & Tapola-Haapala, Maria & Sahala, Heli & Kärki, Jarmo & Jäppinen Anu (2011) Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen raportti 54/2011. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus (2007) Helsingin hovioikeuden laatuhanke.

http://www.oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/fi/index/karajaoikeus3paino_tteistenlaatuhankkeittenraportit/laatuhanke2007.html. viitattu 30.1.2016.

Lastensuojelun käsikirja (2016) Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos.

www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja. Viitattu 16.3.2016.

Linnavuori, Hennariikka (2007) Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 313. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

May, Tim (1999) Social Research. Issues, Methods and Process. Buckingham: Open University Press.

McCarrick, Chris & Over, Adrian & Wood, Pam (2000) A framework for assessment in child protection. Teoksessa Baldwin Norma (toim.) Protecting children promoting their rights. London: Whiting & Birch. 186- 221.

Muuttoliike tilasto (2014) Tilastokeskus.

<http://www.stat.fi/til/muutl/tie.html>. Viitattu 16.3.2016.

Mäenpää, Johanna & Törrönen, Maritta (1996) Dokumentoitu lapsi – miten lapsi näkyy lastensuojelun asiakirjoissa? Stakes, aiheita 4/1996. Helsinki.

Mäkijärvi Leena (2014) Kahden kodin lapset. Miten tuen lasta vanhempien erossa. Jyväskylä: Docendo.

Mäkitalo, Åsa (2005) The record as a formative tool. A study of immanent pedagogy in the practice of the vocational guidance. Qualitative Social Work 4(4), 431-449.

Möller, Sointu (2005) Arvioinnista sanoisin. Tutkimus lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen liittyvän arvioinnin mallintamisesta. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 16-38.

Paaso, Sari-Anne (2010) Mitä lapselle kuulu? - Opas lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen. Opas- ja käsitekirjat 1/2010. Pesäpuu.

Perheet tilasto (2014) Tilastokeskus.

http://www.stat.fi/til/perh/2014/02/perh_2014_02_2015-11-27_kat_002_fi.html.

Viitattu 16.3.2016.

Pösö, Tarja (2007) Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Vastapaino: Tampere, 65-82.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? - Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001.

Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa (2015) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.

Suomalainen lapsi 2007 (2007) Helsinki: Tilastokeskus ja Stakes.

Taskinen, Sirpa (2010) Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.

Taylor, Carolyn (2008) Traffing in Facts. Writing practices in Social Work. Qualitative Social Work 7(1), 25-42.

Tulensalo, Hanna & Muukkonen, Tiina (2005). Lapsikeskeinen tilannearvio ja työprosessi lastensuojelun sosiaalityössä. Teoksessa Mirja Satka (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmeniakustannus, 304-321.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Törrönen, Maritta (2012) Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Helsinki University Press.

Varto, Juha (2005) Laadullisen tutkimuksen metodologia: Metodologia tutkii menetelmien perusteita ja oletuksia. Lahti: Elan Vital.

Velkaantumistilasto (2014) Tilastokeskus.

http://www.stat.fi/til/velk/2014/velk_2014_2015-06-26_kat_003_fi.html. Viitattu 16.3.2016.

Vilkko, Anni (1998) Kodiksi kutsuttu paikka. Tapausanalyysi naisen ja miehen elämänkerroissa. Teoksessa Anni Vilkko, Eeva Peltonen & Matti Hyvärinen (toim.) Liikkuvat erot: sukupuoli elämäkertatutkimuksessa. Tampere: Vastapaino, 27- 72.

Vilkko, Anni (2010) Eletyn tilan kertominen. Teoksessa Anni Vilkko, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulus (toim.) Kotia paikantamassa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 35-58.

Växvelvis boende. Att bo hos både pappa och mamma fast de inte bor tillsammans (2004) Socialstyrelsen.

Suomen säädöskokoelma:

Henkilötietolaki 523/1999

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 619/1996

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Lastensuojelulaki 417/2007

Sosiaalihuoltolaki 3101/2014

Suomen perustuslaki 731/1999